

ADALÉKOK AZ 1918. JÚNIUS 15-I OFFENZÍVA HADITERVEINEK VIZSGÁLATÁHOZ

Az 1918. június 15-i offenzívát elemző osztrák és magyar történészek közül többen parancsnoki beosztásokban szolgáltak a háborúban és a legfőbb hadvezetéssel szembeni lojalitásukat igen visszafogott kritikával fejezték ki. Az utóbbi évtizedek nevesebb szerzői ugyanakkor – Ludwig Jedlicka, Peter Fiala, Walter Schaumann, Heinz von Lichem – valamennyien egyetértenek abban, hogy az offenzíva kilátástalan vállalkozás volt, de szinte sugallják, hogy a legfőbb hadvezetés, az uralkodót is beleértve, az irreális célokat kitűző alárendelt hadvezéreknek engedelmeskedett volna. Az osztrák publikációk egyoldalúságát jelzi az is, hogy az elemzők a délnyugati arcvonal alpesi szakaszának katonái közül csak az osztrákoknak állítanak emléket és kínos igyekezettel hallgatnak a többszázézer magyar honvéd helytállásáról. A még fel nem tárt, eredeti források alapján csak kritikával lehet illetni mind az offenzíva és a felesleges áldozatok felelőseiről szóló ítéleteket, mind a magyar katonai hősiesség mellőzésének kísérleteit.

A Déli Mésző-Alpok tektonikus törésvonalakkal elválasztott hegységeit óriási törmelékletű, tágas, hosszanti völgyek, meredek oldalú, keresztirányú szakadékok, szurdokok tagolják 2000 m-en felüli, zárt platókra, amelyeken 2500-3800 m magas háta, gazdagon csipkézett gerincek, égbeszökő, magányos kőtornyok ülnek. Az észak-déli, északkelet-délnyugati irányú, „U” vagy „V” alakú törésvonalak – mindenekelőtt az Etsch (Adige)- és a Sugana (Val Sugana)-völgy, illetve a Belluno-medence – egymástól jól megkülönböztethető részekre osztják a térség vonulatait. A svájci határtól az Etsch folyóig húzódik az alig megközelíthető, a háborúban „gleccserfrontnak” nevezett alpesi régió, sarkvidéki hegyekre emlékeztető óriás magaslatokkal, ahol a katonáknak a végletes földrajzi és időjárási viszonyok között a túlélésért kellett elsősorban megküzdeniük és csak másodsorban az ellenféllel. Az Ortler (3902 m), a Presanella (3556 m), az Adamello (3554 m) és a Judikarien (3462 m) csoportok gerincein, tágas jégmezőin a szemben állók már a háború kezdetén birtokba vették a kedvező, uralgó pozíciókat és a háború végéig kitarítottak ott. Az esztendő néhány későnyári hetében folytatott korlátozott és sikertelen hadműveletek után hónapokig az elemekkel, a szűnni nem akaró, orkán erejű hóviharakkal, a 15-20 m-es hóval, a lavinákkal, a mínusz 30-40 fokos hideggel, a tűzifahiánnyal, az éhséggel kellett viaskodniuk. A háborúban mindkét oldalon legalább 30 000-30 000 katona esett áldozatul csak a hó- és a kölavináknak (az összes veszteség harmada), ugyanennyi a magashegyi csapásoknak, a rettenetes hidegnek, a legyengülésnek, a betegségeknek és összesen csak mintegy 50 000 főt követelt az állandó gyalogsági és tüzérségi tűz.¹

¹ Dr. Ernst Förster: Handbuch für Reisende in Italien. München, 1863. (a továbbiakban: Förster) 124., 133. o.; Behelf zum Studium der Militär-Geographie. Südwestlicher Kriegsschauplatz. Wien, 1899. (a továbbiakban: Militär-Geographie) 14-19. o.; Karl Baedeker: Oberitalien. Leipzig, 1911. (a továbbiakban: Baedeker 1911) 31., 377. o.; Heinz von Lichem Krieg in der Alpen 1915-1918. I-III. Augsburg, 1993. (a továbbiakban: Lichem) Band I. 16., 35., 71. o.

1916. december 12-ről 13-ra virradó éjszaka például a hólavínak 6 000 osztrák-magyar katonát sodortak a halálba. Lichem Bd. I. 71. o., Bd. II. 6. o.

Az Etschtől keletre a Belluno-törésvonalban zúgó Piavéig húzódnak Európa talán legszebb hegyei, a vörösbarna sziklatömbökből, karcsú kőkatedrálisokból, tüként égbetörő kőcsúcsokból, szédítő falakból formált Dolomitok a Marmolata di Penia (3 344 m), a Marmolata di Rocca (3 309 m), a Tofana I. (3 225 m), a Tofana II. (3 244 m) és a Tofana III. (3 237 m) hegyóriásokkal. A Dolomitokhoz tartozó Fleimstali-, Fassani-, Sexteni-Alpok illetve a Cristallo-csoport erősen szabdalt, rendkívül változatos körengetegek, ahol szinte egymást érik a jelentősen különböző magasságú csúcsok, mint pl. a Predazzo (1014 m) és a Cima de Cece (2 772 m) ahol a frontkatonák százainak kellett naponta megmászniuk terhükkel a 700 m-nél is nagyobb szintkülönbségeket. Az erózió és a földmozgások sokmillió év alatt néhol hágókat, nyergeket alakítottak ki, amelyek később a közlekedést szolgálták, illetve a háborúban korlátozott célú hadműveletekre teremtettek lehetőséget, mint az 1600-2 200 m magas Menghen-, Rolle-, Valparola-, Falzerego átjárók, a Fassa- és a Fleims völgy, mindenekelett azonban a Belluno-medencét átszelő Piave illetve a Dolomitok déli határán a Val Suganában zúgó Brenta partjai. A súlyos harcok közül az egyik legdrámaibb a Valparolat lezáró Col di Lana (2 462 m) csúcs birtokáért zajlott: az osztrák-magyar védelmet az olaszok 1916. április 17-én a hegyvel együtt felrobbantották. A támadókat azonban néhány száz méterrel hátrább a mélységben kiépített állások feltartóztatták.²

Az Etsch bal parti szőlőshegyei mellett emelkedik a Val Sugana törésvonallal határolt, szurdokkal szabdalt Lessini-Alpok 1500-2 000 m-es platója. A Sugana völgy déli, függőleges falú hegyóriásai, mint a Monte Kempel (2 295 m), a Monte Ortigara (2 106 m), a Cima Dodici (2 295 m) és a Cima Undici (2 228 m) képezik a Lessini-Alpok északi határát. A vonulat déli oldala lépcsőzetesen ereszkedik az 1000-1300 m-en fekvő, mély árkokkal részre szabdalt Folgaria-Lavarone felföld felé. A felföld egymástól hegyi patakokkal elválasztott kis platóin modern osztrák-magyar erődök íve védte Trient városát, illetve teremtett lehetőséget csapatösszevonásokra a déli irányú offenzívákhoz. A felföldről indul szakadékos útjára a Brenta mellékfolyója a Frenzela és a sodró vizű Astico, amely a belé ömlő Porinával és az Assával tagolja a Lessini-Alpok dél felé lejtő hullámain. A tavaszi olvadásokkor, az őszi esőzésekkel megduzzadt hegyi patakok időtlen-idők óta mosták, darabolták a terephullámokat és 30 km hosszú, 10 km széles, csupasz karszthátakkal, szurdokokkal, magányos sziklaszirtekkel tarkított medencét alakítottak ki, az 1000-1500 m magasan fekvő Hétközség-felföldet (Sieben Gemeinden, Sette Comuni). Az olasz, illetve az osztrák-magyar offenzíváknak teret nyújtó felföldön az Astico előbb igen meredek szurdokot vágott a sziklás-bozótos talajba, majd 1 km széles medencét alkotva tört magának utat a Brentáig. Az Asticóba ömlő Assa függőleges falú szakadékkal szeli át a platót és csak a Posina völgyénél ér ki egy 1-2 km széles, művelhető medencébe. A Posina nedves rétekekkel borított kis völgyet vágott a felföld sziklás síkjába, a Franzela mély, köves árkot mosott ki a karsztos talajból. A települések – Asiago, Gallio, Enego, Arsiero, Campolongo, Casteletto, Roncalto – elzárt, ladin közösségeknek adtak otthont, amelyek csak a háború előtt épített, Schióból Asiagóba vezető fogaskerekű vasút révén kerülhettek rendszeres

² A vörösbarna magnéziumkarbonát (barnapát, gyöngypát) anyagú Dolomitok Deodat Guy de Dolomieu francia geológusról kapta a nevét, aki az első jelentős leírást készítette a területről. *Hans Biendl*: Die Dolomiten. Berlin 1911. 38-41. o.; *Karl Baedeker*: Italien von den Alpen bis Neapel. Leipzig, 1908. 51-53. o.; *Militär-Geographie* 14-19. o.; *Lichem* Bd. II. 5. 114-124. o.

kapcsolatba a síkságon élőkkel. A Hétközség-felföld déli peremhegyei alig 6-10 km széles, alacsony vonulattal választják el egymástól a medencét és az alföldet; a kiemelkedő csúcsok – a Sasso Rosso (1198 m), a Col del Rosso (1278 m), a Kaberlaba (1222 m), a Monte Cimone (1230 m) és a Monte Sisemol (1244 m) súlyos, több tízezer áldozatot követelő harcok színhelyei voltak.³ A Hétközség-felföld és az Etsch völgye között, a Lessini-Alpok nyugati határán három hegyóriás – a Pasubio (2 236 m), a Coni Zugna (1772 m) és a Zugna Torta (1257 m) – emelkedik, amelyek birtoka nélkül az Etsch völgyében húzódó, észak-déli irányú átjáró áttörhetetlen volt. 1918. március 13-án a komáromi utászok felrobbantották a Pasubiót a hegyet kitarthatóan védő olaszokkal együtt, a medence azonban, a Zugna Tortát és a Coni Zugnát megszálló, olasz elitcsapatok, az alpinik szívóssága miatt átjárhatatlan maradt. A Hétközség-felföldet keleten a Brenta szakadéka felett emelkedő masszívum, a Monte Meletta (1827 m) zárja.⁴ Az osztrák határ közelében álló köröngeteget az olasz hadvezetés még a hadműveletek kezdete előtt megerősítette, azzal a céllal, hogy egyszerre védje Asiago térségét és a Brenta-szurdokban vezető észak-déli irányú utat és vasutat.

A Piave hordalékával feltöltött Belluno-törésvonal és a Tagliamento felső szakasza között húzódik a meredek, csupasz, úttalan Velencei-Alpok, amelynek 1800-2 400 m-es fő vonulata Ampezzótól az északolasz síkság peremén emelkedő, karsztos középhegységeig nyúlik el. A Sugana-völgyből szakadékon áttörő, majd a Monte Melettát keletről megkerülő Brenta és a vele párhuzamosan folyó Piave közötti 15 km széles, 50 km hosszú sávot a Grappa masszívum (1775 m) tölti ki, amelyet a háború kezdetén az olasz vezérkar az alpesi front legfőbb védelmi támaszpontjává építtetett ki. Utakat vágatott a Po- síkság felőli meredek lejtőkre, motoros vonatokkal és ökörfogatokkal vonszoltatta fel a hegyi állásokba a lövegeket, lövészárkokokat és géppuskafészeket robbantatott ki a sziklából és betonnal erősítette meg azokat. Különösen a Brenta szűk szurdokában, illetve a Piave partján vezető, főközlekedési utak, illetve az északon emelkedő Monte Pertica (1552 m) és Monte Tomba (868 m) felé teremtette meg a hatásos tűz feltételeit.⁵

Az alpesi vonulatoktól, illetve a vonulatokat kísérő középhegységektől délre húzódik az olasz síkság, amelynek hullámaiba, vastag humusztalajába markáns partokat vágta a tenger felé futó folyók. A mezőgazdasági művelésre kiválóan alkalmas földeken csatornák, a tenger közelében lagunák rendszere táplálta elegendő vízzel a gabona- és a rizstáblákat, a gyümölcs- és szőlőültetvényeket.⁶

³ Kriegsarchiv Wien (a továbbiakban: KA) Kriegswissenschaftliche Manuscripte (a továbbiakban: Kw. Ms.) Wkg-I/1918/Nr. 21.; *Rudolf Kiszling*: Die Durchbruchschlachten an der italienischen Front. H. n., 1937.; *Förster* 133-134. o.; *Baedeker* 1911 31-32. o.; *Militär-Geographie* 16. o. A Hétközség-felföld birtokáért folytatott harcokban Lichem szerint legalább 100 000 fő halt meg. *Lichem* Bd. II. 143. o. A Trient előtti erődrendszerről tudósít *Walther Schaumann – Peter Schubert*: Süd-West-Front. Wien, Klosterneuburg, é. n. (a továbbiakban: *Schaumann – Schubert*) 51-52. o.

⁴ *Lichem* II. Bd. 169., 173-176. o. A robbantást az 1/6. komáromi árkász század hajtotta végre Erdődi László mérnök, műegyetemi tanár irányításával. Magyar Műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban. (Szerkesztette *Jakobi Ágost*) Budapest, 1938. 270-276. o.

⁵ *Krafft von Dellmensingen*: Der Durchbruch am Isonzo. Oldenburg-Berlin, 1926. Bd. II. (a továbbiakban: *Dellmensingen*) 212., 226. o.; *Militär-Geographie* 16. o.

⁶ *Militär-Geographie* 25-28 o.; *Fortificatorische Detailbeschreibung von Verona*. Wien, 1899. 5., 10. o.

A térség magasalatain az idők során óriási mennyiségű hó és jég halmozódott fel, amelyet telenként 15-25 m vastag hótakaró gyarapít. A szinte kimeríthetetlen fagyott víztartalék tavaszi olvadása, a déli lejtőkön gyakori, tartós és erős esőzések áradásokat idéznek elő. A folyók széles és sziklás-kavicsos ágyat ástak maguknak dél felé és hordalékukkal töltötték fel a medencéket. Az Etsch a róla elnevezett törésvonalban ereszkedik az olasz síkság felé. Termékeny, mintegy másfél km széles és 100 km hosszú völgye ősidők óta a fő összeköttetési vonalat jelentette a Brenner-hágó és Verona között a kereskedők és a hadvezérek számára. A folyó Bozen (Bolzano) városáig erős sodrású, 1-15 m magas sziklapartok között száguld, mélysége 1-2 m, szélessége 30-60 m, de áradáskor eléri a 100-110 m-t is. Bozentől 2 km széles, meredek kísérelőhegyekkel zárt medencében zúg Chiusa Venetáig, ahol partjai összeszűkülnek: a néhány száz m szélességű sziklás völgyben csak az útnak és a vasútnak maradt helye. A szakadék után a folyó széles medencében lép ki a síkságra. Az Etsch törésvonalához Dél-Tirol központjánál, a 195 m magasán fekvő Trientnél csatlakozik a mintegy 60 km hosszú, másfél km széles, 200-400 m szintmagasságú nyugat-keleti irányban húzódó Val Sugana. A két törésvonal közötti részt mintegy 40 km széles, 1700 m magas vízvásztó tölti ki, amelynek keleti lejtőjén ered a sebes sodrású Brenta, vízával természetes útvonalat vágva a Velencéből Bassanón át Trient illetve a Brenner-hágó felé. A 1-15 m mély, meredek, sziklás partok között, helyenkint 500 m széles, kavicsos ágyban zúgó, 0,5-2 m vízállású folyó a Sugana völgy keleti végét záró hegyeket egy alig 200 m széles szakadékban töri át déli irányban, a Po-síkság peremén álló Bassano városa felé. A Val Suganát záró vonulat keleti lejtőjénél húzódik 50 km hosszan, csaknem észak-déli irányban a Belluno-törésvonal, amelyet teljes egészében kitölt a Dolomitok északi csúcsai között eredő Piave hordaléka. A folyó Pederobbától északra 3-20 m széles, 0,3-2 m mély, partjai szakadékosak. A Piave áradáskor átjárhatatlan akadály, mert a gázlókat elborítja a víz, a sodrás pedig rendkívül erős. Pederobbától délre 10-12, majd 20-30 m széles, mélysége meghaladja a 2 m-t. Kísérelő vonulatai 500-150 m magasak, jobb partját Montellónál (500 m) meredek sziklafal szegélyezi. Montellótól a tengerig szélesen hömpölygő, hajózható folyó, partjait az árterek mentén gátak szegélyezik. Alacsony vízállásnál is csak hidakon átjárható.⁷ Sajátos vonása a térségnek, elsősorban a Brentától nyugatra, az ivóvízhiány. A Brenta, illetve a hegyi patakok vizét csak szűrve, vagy forralva lehetett fogyasztani az olvadt gleccservíz káros anyagokkal volt tele, az erdő- és hóhatár közötti sávban pedig csak ciszternákban tárolt, vagy málhásállatokkal felszállított ivóvízkészletekkel lehetett gazdálkodni.⁸

Az alpesi zóna éghajlata zord, hideg, a tél 8 hónapig tart, a tavasz rövid, a nyár a völgyekben tikkasztó, a hegyekben és a felföldeken rendkívül szeszélyes. A nagy hőingadozások miatt gyakoriak a heves zivatarok, a zivatarokat kísérő sűrű esők, a magaslatokon a jeges hózáporok. 1000 m felett a nappali és az éjszakai hőmérséklet között is nagy a különbség. A térség uralkodó áramlata a déli szél. Télen pusztító vadsággal fúj a nedves, ködöt hozó, fárasztó sirokkó – a hegyekben a fön – amely órák alatt képes eltüntetni a havat. Májustól októberig gyakori a tartós és nagy erejű bóra,

⁷ Militär-Geographie 33., 39-45. o.

⁸ Wegweiser „Südtirol“ und dessen italienisches Gebirgsanland. Wien, 1909. (a továbbiakban: Wegweiser,) 10. o.

amelynek széllekedései meghaladják a 100 km-t is. Az észak felől érkező hideg téli szelek és a déli, csapadékos áramlatok találkozásakor a hegyekben hóviharak tombolnak, hatalmas mennyiségű havat zúdítanak a lejtőkre és a völgyekbe, megakadályozzák a közlekedést, lavinákat idéznek elő. A katonáknak meg kellett tanulniuk, hogy a hegyekben 15-20 fős, szorosan zárt csoportokban a legnagyobb csöndben közlekedjenek, a csoportoknak legalább 50 m-es követési távolságot kellett tartaniuk, a hóvihár kitörésekor pedig feltétlenül folytatniuk kellett a menetüket valamilyen lavinától-szélről védett helyig. Az alpesi zónától délre, az északolasz síkságon mediterrán éghajlat uralkodik enyhe téllal és termékeny nyárral.⁹

A Déli Mészkő-Alpok nagyobbik, osztrák részét 2 000 m magasságig kiterjedt erdőségek borították, míg az olasz hegyek lejtői inkább bozótosak voltak. A Trient-Primolano általános vonal és az észak-itáliai síkság között Vicenza tartományban Asiago-Schio-Thiene-Marostica, a Belluno tartományban és a Brentától keletre, Fonzaso-Feltre térségeiben húzódtak nagy erdők.¹⁰ A Déli Mészkő-Alpok vonulatain csak az állattenyésztés és a bortermelés volt jelentős, a lakosság szűkös gabona- és zöldségellátásáról a termékeny völgyek gondoskodtak. Tirolban és Karintiában km²-ként csak fele annyi húst állítottak elő, mint Vicenza, Belluno, Treviso és Padova tartományokban. Olaszország gazdasági fejlettségét jelezte az is, hogy az osztrák tartományokéhoz képest gabonafélékből 4-10-szeres volt a betakarítás hozama, szénából húszszoros. A Piavétól keletre a vastag humusztakarónak köszönhetően gazdag gabona-, rizs-, szőlő- és szederföldek váltakoztak kiterjedt, buja rétekkel.¹¹

A délnyugati front ellátása szempontjából óriási jelentősége volt a vasúti összeköttetésnek. Az olasz védelmi rendszer sűrű hálózatra támaszkodhatott. A legészakibb, nagy csomópontok zavartalanul biztosították a személyszállítást és utánpótlást a kisebb teherelosztókon át a kirakodó- vagy végállomásokig. A Piavétól nyugatra fekvő, hegyi védelmi körletekhez közvetlen vonalak is vezettek, így Rochettóból Asiagóig fogaskerekű, Bassanótól a Brenta völgyében észak felé, a Piave jobb partján Trevisótól Bellunóig helyi érdekű. A tapasztalatok szerint állóháborúban egy hadsereg utánpótlásához annyi 100 tengelyes, tisztán katonai szerelvény szükséges, ahány hadosztálya volt a hadseregnek. Az olasz haderő alpesi fronton bevetett 35-40 hadosztálya, továbbá a szövetséges francia és angol hadtest alakulatai rendszeresen és időben megkapták élelmiszer- és lőszerkiszabotukat. Az esetleges offenzívákhoz szükséges többletigények kiszállítása, vagy a csapatok átalárendelése sem okozhatott gondot.¹² Az osztrák-magyar haderő kevesebb vonalal rendelkezett. Az

⁹ Militär-Geographie 56-57. o.; Wegweiser, 5., 10-11. o. A szállításra használt málhásállatok csak 60 cm magasságú hóig voltak irányíthatók. (Wegweiser, 5. o.)

¹⁰ A délnyugati fronton harcoló osztrák-magyar haderő tűzifa szükséglete havi 9 000 vagonra tett ki. Ebből 3 000 vagon Tirol és Karintia szállított, 6 000 vagonnyival a hátszág tartozott. Románia, Szerbia és Albánia erdeinek kiirtásával a haderőnek kellett volna pótolnia a hiányokat, a szállítási kapacitás azonban elégtelen volt. A haderő parancsnoksága utasította a frontcsapatokat, hogy az elfoglalt olasz területeken irtsák ki a fákat és használják fel tüzelőnek. Kriegsarchiv, Neue Feldakten (a továbbiakban: KA NFA) 11. Armee 1918. Karton 556. Operations-Nummer (a továbbiakban: Op.) 3568.

¹¹ Militär-statistische Übersicht von Nord-Italien. Wien, 1900. I. Bd. Beilage 16.; Militär-Geographie 25-27. o.

¹² Mario Caracciolo: Italien im Weltkrieg. Roma, 1937. (a továbbiakban: Caracciolo) 174-176. o.; Wegweiser, Südtirol. Routenheft 5. Routenkarte.

Alpokat déli irányban mindössze 4 vasútvonal szelte keresztül. Az osztrák vasúthálózathoz csatlakozva Innsbruckból a Brenner-hágón át Trientig (illetve tovább Veronáig) vezetett vonal, továbbá Amstettenből Neumarkton át Villachig (illetve Pontafel-Gemonáig); Bécsből a Semmeringen, Marburgon, Laibachon át Triesztig (illetve Monfalcone-Cervignanóig), és Klagenfurttól Görzig (Cormons-Udinéig). A fronttal párhuzamosan futott még a hegyek között a Bruck-Bischofshofen-Wörgl, a Marburg-Villach-Franzensfeste, a Tarvis-Laibach és a Trient-Terze-Primolano, azaz a Sugana vasút. Az arcvonallátásában jelentős szerepet játszott még a kis teljesítményű Bozen-Kaltern, Bozen-Meran-Mals, az Arsie-Feltre, a fleimstali- és a Gröden helyi érdekű vasút. Az osztrák-magyar haderő napi utánpótlási igényeihez legkevesebb 50 katoná-, 5 szén- és 10 személyszállító (szabadságosok, utasok) szerelvényre volt szükség, amelyet a velencei síkság felé vezető vonalak biztosítani tudtak. A Brenner-hágón áthaladó vasút elsősorban az Etsch völgye és a svájci határ között harcoló hadosztályokat látta el. Egy offenzíva előkészületeihez szükséges nagyobb igénybevételre azonban az osztrák-magyar haderő nem rendelkezett elégséges hálózattal.¹³ Elsősorban az alpesi régióban felsorakozott hadseregek tüzérségi ellátása jelentett óriási feladatot, amelyet a legvégső erőfeszítéssel sem lehetett teljesíteni. A Brennertől nyugatra mindössze két, tábori lövegek számára is használható út kötötte össze a magas hegységet az olasz síksággal, illetve biztosította az utánpótlást a csapatoknak: az egyik Ortler- és a Presanella-hegycsoport között haladt át a Tonale-hágón, a másik a Judikarient szelte át Lardaro felé. Észak és dél között a legjárhatóbb az Etsch-törésvonal volt, hiszen a folyó mindkét partján kiépített út vezetett, a Garda-tó két partján ugyancsak. A Hétközség-felföldet Trienttel azonban csupán egy, meredek lejtőjű, bár tábori lövegekkel is járható út kötötte össze, amelyet az Etsch felőli oldalról a Coni Zugna és a Zugna Torta, a másik oldalról a Pasubio fogott közre. Trientből út vezetett a Folgaria-Lavarone kis medencébe is, ahonnan mind Asiago, mind Arsiero felé biztosított volt az összeköttetés. A Sugana völgyből is kigyózott egy meredek szerpentin a peremhegyeken át a Hétközség-felföldre, amelyen ökörfogatokkal ágyúkat is lehetett vontatni. Kedvezőbb volt az észak-déli összeköttetés a Brenta és a Piave völgyében: a nehéz járművek mindkét folyó mindkét oldalán közlekedhettek.¹⁴ A hegyek között felsorakozó erők számára külön gondot jelentett a hadianyagok feljuttatása a kirakodóállomásokról, vagy utaktól a hegyi depókba. A legkönnyebb üteget – 4 db 7 cm-es hegyi ágyú – 35-40 málhásállat cipelte lőszerrel együtt, a 10 cm-es hegyi taracküteg négy lövegét azonban már csak szétszedett állapotban, málhásállattal, vagy előfogattal, a nagyobb kaliberűeket viszont a meredek utakon – külön a csövet és a lövegtalpat – csak szánokon, drótkötélpályákon, vagy kocsitengelyeken lehetett

¹³ KA NFA AOK (1918) I. Gruppe (a továbbiakban: Grp.) Karton 538. Op. 142 075., 142 083., 142 084.; *Caracciolo* 174-176. o.; *Militär-Geographie* 60-61. o. A Garda-tó északi partján is kiépült egy, a Brenner-vasúthoz csatlakozó szárnyvonal Mori és Riva között. Használatát az olasz tüzérség tüze jelentősen korlátozta. *Lichem* Bd. I. 88. o. A Brenner-vasút napi teljesítménye Innsbruck és Franzensfeste között 27, tovább Trientig 36, a Villach-Pontafel közötti 12, a Klagenfurt-Udine közötti 18, a Laibach-Cervignanóé 20, a Sugana vasúté 16 szerelvény. Bozen-Meran-Mals között napi 1050 t, Arsie-Feltre között 200 t, a Fleimstali-vasúton 200 t, a Gröden-vasúton mindössze 150 t terhet lehetett továbbítani. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 082., 142 084.; *Österreich-Ungarns Letzter Krieg. 1914-1918. I-VII. Band.* Wien, 1938. (a továbbiakban: ÖULK) Bd. VII. Beilage 12.

¹⁴ Wegweiser, Südtirol. Routenheft 5. Routenkarte.

mozgatni. A hadtestek – papíron – rendelkeztek teherautó-oszlopokkal is a vontatáshoz és az utánpótláshoz. A kevés autó miatt azonban a hegyekben a terheket főleg ökor- és lófogatok szállították. Állásharcban egy tüzérdandárral – két tüzérezred – megerősített hadosztály napi ellátásához, az élelem, a lőszer, a technikai anyagok hegyi depókba juttatásához legalább 400-500 szekérre, vagy ezek hiánya esetén még több kordéra, málhásállatra volt szükség, mindezeknek az állásokban harcolók közti szétosztásához pedig további málhásállatokra.¹⁵ Offenzíva előtt – a felkészülési idő a hegyek között 8 hét – a szállítási igények az állásharc szükségleteinek többszörösét tették ki. A bevetendő erők, illetve a hadianyag összpontosítása, a támadók tüzéségi, műszaki, utánpótlási igényeinek teljesítése rendkívüli nehézségeket okozott. Az útsűrűség alapján a Garda-tótól nyugatra, a gleccserfronton, csak a két átjárónál lehetett korlátozott célú hadműveletet indítani, amelynek azonban alig volt katonai realitása. Nagy kötelékek csak a Garda-tó két partján, vagy az Etsch menti utakon mozoghattak, vagy bontakozhattak szét, ott a nehéztüzérség (30,5 – 28 – 21 cm.) mozgását sem korlátozták akadályok. Az olasz támadásoknak csak Dél-Tirol meghódítása lehetett a célja, az osztrák-magyar erőknek azonban nagyobb sikert jelenthetett az áttörés az olasz síkságra. Az előremozgási terepet azonban a legmodernebb, forgó páncéltornyos olasz erődök rendszere, illetve a kísérő hegyeken – a Zugna Tortán, a Coni Zugnán és a Pasubión – felállított ütegek sora zárta le. A magaslatok birtoka az átjáró birtokát is jelentette. Szemben, a déltiroli oldalon, ugyancsak erődvonal húzódott a Lardaro-Riva-Rovereto-Folgaria-Lavarone vonalon, a második lépcsőben pedig Trient körül, az Etsch völgyében. Az Etschtől keletre fekvő „Hétközség-felföld” katonaföldrajzi szempontból igen nehéz terepnek számított, ugyanakkor jelentős előnyöket kínált: alkalmas volt hadseregek szétbontakozására, előremozgására, az átszegdelt terület jobban kedvezett a támadóknak, mint egy belátható és tűz alatt tartható sík vidék. A felföld déli peremhegyei alig néhány km szélesek voltak, áttörésükkel ki lehetett jutni az olasz alföldre, ellentámadás esetén a peremhegyeken az állásharchoz kedvezőbb pozíciókat lehetett elfoglalni, végszükség esetén pedig a Folgaria-Lavarone erődvonal mögé lehetett húzódni.¹⁶

Conrad von Hötzendorf 1903-ban lett a tiroli határon állomásozó 8. gyaloghadosztály parancsnoka. Egyik legfőbb feladatának tartotta, hogy rendszeres hegyi túrákon ismerje meg a szinte járhatatlan terep katonaföldrajzi adottságait. Személyesen gyűjtött adatokat a dél felé vezető utakról, az előremozgást segítő völgyekről, a szétbontakozásra alkalmas medencékről, a bevetésre szánt katonákra váró igénybevételről, felkészítésük módjairól. Tapasztalatai jelentősen befolyásolták vezérkari főnöki kinevezése után hozott intézkedéseit: növelte a Brenner-vasút áteresztő kapacitását, modern erődöket építtetett a

¹⁵ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 020. A tüzérdandárok általában 19 ütegből (4-4 löveg) álltak. A hegyi szekerek és kordék hasznos teherbírása elérte a 3 mázsát, felfelé azonban csak 150 kg továbbításra voltak képesek. A málhásállatok hegymenetben egyszerre 60 kg terhet tudtak szállítani, naponta azonban több fordulóra is képesek voltak. KA NFA 13. Korps. Karton 1795. Op. 501/10-XIX. Az ökrök teherbírása elérte a 6-12 mázsát is. A hegyi állások ellátásához zászlóaljanként 100 málhásállatra volt szükség.

¹⁶ Az útviszonyok értékelését Alfred Krauss gyalogsági tábornok 1918. április 14-i jelentése tartalmazza. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 134. A Hétközség-fennsík három fő, észak-déli irányú közlekedési útján kívül a térséget számos kordé- és kocsitűt szeltek még keresztül, amelynek többségét előfogattal lehetett jární, de ütegek vontatására alkalmatlanok voltak. A kocsitűtön kívül málhásállat-ösvények is rendelkezésre álltak. Wegweiser, Routenheft 5. Gebiet der Lessinischen Alpen. Térkép és leírás.

térségben, korszerű, 30,5 cm-es lövegekkel látta el a védműveket. Először 1907-ben, a karintiai hadgyakorlaton javasolta az uralkodónak az Olaszország elleni preventív háborút. Az elutasítás után részletesen foglalkozott a vezérkar kötelező hadművelési tervei közé tartozó, dél-tiroli támadás lehetőségével is. Conrad törzszvezetési gyakorlatokat – vezérkari tiszti utazásokat – szervezett a terepen, hogy pontosítsa beosztottaival az előremozgás lehetőségeit, 1912-ben pedig tüzérségi éleslövészettel egybekötött manővert rendezett a térségben, hogy gyakoroltassa az ellenséges erődök megsemmisítésének, illetve a tüzérség és a gyalogság együttműködésének módjait. Elgondolása szerint az északolasz síkság folyói jelentős akadályokat képeztek a Trieszt térségéből, keleti irányból támadók számára, a folyók mögötti ellenállást azonban északról, a hegyek felől könnyen fel lehet számolni. Az 1915. május 23-át követő – a Garda-tó és az Etsch völgye között, Folgaria-Lavarone térségében, a Fleimstali-Alpokban, a Tofanák térségében, a Sexteni Dolomitokban és az Isonzónál indított – csaknem egyidejű olasz offenzívák kudarcait figyelembe véve dolgozta ki harapófogó-tervét: a síkságon széles fronton kibontakozó egyetlen támadás helyett az Isonzótól és a Folgaria-Lavarone medencéből kell két csapással előretörni Velence felé és bekeríteni az egész északolasz haderőt. A katlancsatához 1916-ban nem kapta meg a Verdunnál lekötött német haderő támogatását. A keleti frontról és a Balkánról mindössze két hadsereget tudott elvonni, amelyekkel április 10-én egyetlen szakaszon, Folgaria-Lavarone erődjei mögül akart a Hétközség-felföld –Bassano felé támadni. A háború tapasztalatai, azaz az áttörési kísérletek kockázata miatt a csapás erejére és lendületére helyezte a súlyt. A tüzérségi tűzösszpontosítást főleg magas röppályájú, nehéz – 30,5 - 28 - 21 - 15 cm-es – tarackokkal és mozsarakkal valósította meg, amelyek képesek voltak az ellenséges erődök gyors megsemmisítésére. A tűzcsapás után a két hadsereget egymás mögött szándékozta bevetni. Az élen haladó 11. hadseregnek fel kellett morzsolnia az olasz védelmet, különösen a Hétközség-felföldön és az Etsch fölötti uralgó magaslatokon, a Pasubián és a Zugna Tortán. A közvetlenül a támadók mögött haladó 3. hadseregnek pedig a Hétközség-felföld déli peremhegyeinél kellett harcba lépnie, hogy birtokba vegye az északolasz síkságon fekvő Thiene-Bassano városát. A terv részletes kidolgozásakor azonban hibákat vétett. Az április közepére előírt csapás ideje túl korai volt. A felkészülést zord, téli viszonyok között kellett elvégezni, április elején megérkeztek az Alpokban szokásos hófelhők, a támadást el kellett halasztani május 15-ig. Az időponteltolás elég volt az olaszoknak a felderítéshez, erőkoncentrációhoz. Ráadásul Conrad az élen haladó három hadtest közül egyet visszatartott, hogy a Károly trónörökös vezette hadtest elé a visszatartott tüzérség támogatásával még nagyobb tűzcsapást tudjon mérni. A haditerv szerint a jövőendő uralkodónak óriási győzelmet kellett volna aratnia. Károly csapatai valóban áttörték az olaszok első és második állásrendszerét. Május 20-án azonban megálltak, hogy a tüzérség az indulásra váró hadtest elé helyezhesse át a tűzét, és hogy a mozdulatlan hadosztályok is rohamra indulhassanak és felzárkózhassanak a trónörökös hadteste vonalába. A 11. hadsereg elfoglalta Arsierót, Asiagót, birtokba vette csaknem az egész Hétközség-felföldet, de a Pasubio és a Zugna Torta, az Etsch-völgy felett uralgó magaslatok előtt kifulladt. A 3. hadsereg parancsnoka, Jenő főherceg és vezérkari főnöke, Alfred Krauss tábornok, Conrad hozzájárulása nélkül, harcba vetette csapatait a 11. hadsereg mellett – a csatlakozási pont az Astico-folyócska volt – és az arcvonal

szélességének növelésével megfosztotta csapásmérő képességüktől az osztrák-magyar erőket. Ugyanakor a tüzérség az árkokkal, mély völgyekkel, szurdokokkal tagolt tereplépcsőkön a tönkrelőtt néhány úton nem tudott állást változtatni és nem támogathatta a rohamozókat. Időközben a készülő offenzíva hírére a Padova és Vicenza között összevont olasz tartalékhadserg katonái felzárkóztak a még át nem tört harmadik állásba és nemcsak hogy megállították, hanem egyes helyeken vissza is vetették az osztrák-magyar erőket. Ráadásul Conradnak a Bruszilov-offenzíva hírére négy hadosztályt azonnal ki kellett vonnia a frontról és Oroszországba küldenie. A Hétközség-felföldön Riva-Rovereto-Zugna Torta-Pasubio-Arsiero-Asiago-Monte Meletta vonalában állóharc alakult ki.¹⁷

A Hétközség-felföldet határoló Monte Melettától észak-északkeleti irányban, a Dolomitokban húzódó front az olaszok elleni háború kezdetétől lényegében mozdulatlan maradt. A 12. Isonzo-csata előkészületei közben a német és az osztrák-magyar hadvezetés két választási lehetőség előtt állt: német segítséggel végrehajtott csapással lélegzethez juttatják a délnyugati front csapatait, vagy nagyvonalú, alpesi irányból is indított hadművelettel véglegesen megsemmisítik Olaszországot. A német hadvezetés helyzetértékelése téves volt: az első megoldás mellett döntött. Ludendorff szerint ugyanis a kölcsönadott 6-8 német hadosztály nem volt elegendő ahhoz, hogy egyidejűleg a tiroli szárnyon tervezett csapást is támogassa. Több erő pedig – megítélése szerint – nem állt rendelkezésre. Ugyanakkor a keleti hadszíntér német vezérkari főnöke, Max Hoffmann szerint az oroszok az összeomlás előtt álltak és képtelenek voltak újabb támadásra. Több német és osztrák-magyar hadosztály olasz frontra való átcsoportosításának kockáztatásával és átkaroló hadművelettel, a Velence-Genua vonalig előrejutva, végleg meg lehetett volna verni az ellenséges haderőt. Így viszont 1917. október 24-én csak egy áttörés, az isonzo-i sikerült, igaz, meglepő eredménnyel. 30 osztrák-magyar hadosztály – köztük a tiroli frontról elvont erők is – és 7 német hadosztály nyomult előre az olasz alföldön és november 10-re kiérkezett a Piavéhoz. Az olasz vezérkari főnök október 28-án helyesen mérte fel a vereség jelentőségét: elrendelte a Grappán, 1915 óta folytatott védelmi előkészületek gyors befejezését, a Piave jobb partjának, különösen a Montello-hátnak a megerősítését, a szétvert csapatok visszavonását a Piavéhoz és a menekülők számára a hidak biztosítását, az üldözők felbukkanásakor pedig a hidak felrobbantását. A Sugana-völgytől a Karni-Alpokig védekező olasz kötelékeknek a Brenta és a Piave között kellett menekülniük a bekerítés

¹⁷ Franz Conrad von Hötzendorf: Aus meiner Dienstzeit 1906-1918. Band I. Wien, 1925. 31., 416-417. o. „Fm. Conrad vertrat seit Jahrzehnten die Auffassung, dass der wirkungswollste Stoss gegen Italien von den Plateaux südöstlich Trient mit der allgemeinen Richtung Venedig zu führen sei. Die Organisation der Gebirgstruppen, der Ausbau des Befestigungsnetzes, die Schaffung der 30,5 cm Mörser, die Ausgestaltung der Bahnen nach Südtirol und manches andere diente letzten Endes dieser Idee. Es ist unzweifelhaft, dass die ständige Bedrohung der italienischen Hauptkräfte an der Isonzofront in dieser Angriffsrichtung aus Tirol, die Situation an der Isonzofront erleichterte.” KA Parlamentarische Untersuchungskommission zur Erhebung militärischer Pflichtverletzungen (a továbbiakban: Untersuchung). Besonderer Bericht an die Nationalversammlung. B/234/1921.; KA Kw. Ms. Wkg-I/1918/Nr. 21.; Schauman – Schubert 32-34. o.

„A főherceg (Károly - a szerző) a stratégiához semmit sem értett. De ő volt a trónörökös. Az asiagói olasz offenzívát sem azért kezdték meg, hogy a császári trón majdani örökösét népszerűvé tegyék, hanem amikor az Asiago elleni támadás megkezdődött, élére állították egy csoportnak, amelynek hősiességére lehetett számítani, úgy, hogy a trónörökös neve jól helyeződjen el.”... Nowak Károly Frigyes: A katasztrófa útja. Szeged, 1919. 120. o.

elől, a Grappa mögé. Biztosításukra három friss hadosztály szállta meg a Grappát és vonaton további erők indultak a frontra. November 10-re a Garda-tótól nyugatra két új hadosztály, az Etsch és a Brenta közé összesen 12 hadosztály, a Grappára 7, a Piave mögé 8 hadosztály zárkózott fel a harcolókhoz, és mögöttük 4 állt tartalékban, a Piave nyugati partján pedig tábori csendőrök vonala fogta fel kíméletlen eszközökkel a menekülő százezreket és állította helyre a hadrendet. November 10-én, amikor az osztrák-magyar és német erők megérkeztek a Grappához, illetve a Piavéhez, már csaknem 400 000 főnyi, bevethető tömeg várta őket. Az olasz vezérkar a Grappa körzetében „főkező csatákra” szánta el magát és egyre inkább átvette a kezdeményezést. A Grappa északi kiszögellése, a Monte Pertica például hétszer cserél gazdát.¹⁸

Conrad október végén személyesen igyekezett meggyőzni a haderő főparancsnokát, az uralkodót, hogy a front rövidülése miatt – a bevetett erők az Astico és a tenger között a korábbi 384 km szélesség helyett csak 140 km szélességben mozogtak előre és az egész délnyugati front 600-ról 400 km-re csökkent – irányítson át sürgősen néhány felesleges, egymásba torlódó hadosztályt a Hétközség-felföldre, hogy Asiagótól délre áttörhesse a még zavarodott olasz erők vonalát és csapást mérhessen a felsorakozó olasz tartalékokra. Állította, hogy a Piavén lehetetlen menetből átkelni, egy Asiago felőli azonnali és erős csapást pedig lehetetlen felfogni. Károly azonban tétovázott, az AOK vezénylő tábornokai pedig azonnal érveket kerestek a habozás igazolásához. Conrad csak tíz nappal később, november 9-én támadhatott igen korlátozott – 6 hadosztálynyi – erőkkel, támogatás nélkül, akkor, amikor az Etsch és a Brenta között már 12 hadosztály várta a csapást. Szervezett védelembe ütközött, akárcsak a másnap a Piavéhez kikergetett osztrák-magyar és német erők. Conrad ekkor kelet felé, a Monte Meletta és a Grappa ellen akart támadni, hogy támogassa az északról, a Brenta és a Piave között előnyomuló, az alpesi fronton szétvert olaszokat üldöző csoportosítást. Ismét visszautasítás volt a válasz, mert az uralkodó és az AOK a Dolomitokban győztes csapatokat elégnek tartotta a Grappa elfoglalásához. A csoportosítás parancsnoka, Alfred Krauss tábornok hibás felderítői adatokra támaszkodva mélyen alábecsülte a Grappa jelentőségét.¹⁹ Az erődde átalakított masszívum ellen mindössze egy lövészhadosztállyal támadott, a Brenta és a Piave völgyében pedig ugyancsak egy-egy hadosztállyal akart áttörni dél felé. Alakulatai elvéreztek. Conrad csak november végén kapott erősítéseket és engedélyt a szárnyról

¹⁸ *General Max Hoffmann: Der Krieg der versäunten Gelegenheiten.* München, 1923. (a továbbiakban: *Hoffmann*) 184-185. o. Az olasz védelem újjászervezéséről: *Corriere della sera*, 1920. okt. 16. A caporettoi vereség okait vizsgáló olasz bizottság összefoglalója: *Untersuchung*, B/234/19/21.; *Caracciolo* 174-179. o.

¹⁹ Conrad véleményét osztotta a német hadvezetés – Oberste Heeresleitung, OHL – is, Ludendorffot kivéve, de nem kívánt beavatkozni az osztrák-magyar hadszíntér ügyeibe. Ugyanakkor figyelmeztette IV. Károlyt: ha a tartalékban álló, érintetlen hadosztályaira nincs szüksége sem a Piavénál, sem a Hétközség-felföldön, akkor vesse be őket a nyugati hadszíntéren. Károly a győzelem után igyekezett megszabadulni a szövetségesektől. A német haderő küldötte, Cramon tábornok szerint nem akart a zsákmányon osztozni. *August von Cramon: Unser Österreich-Ungarischer Bundesgenosse im Weltkriege.* Berlin, 1920. (a továbbiakban: *Cramon*) 130-131. o. Károly főparancsnoki tévedéseiről élesen fogalmaz a parlamenti vizsgálóbizottság: *Untersuchung, Dritter Bericht des Sekretärs.* A-41/19/15. Az Itáliában bevetett 14. német hadsereg vezérkari főnöke szerint az osztrák-magyar felderítés csapnivaló volt, Krauss tábornok, a csoportosítás parancsnoka megszállottan ragaszkodott a völgyek elfoglalásához és egyszerűen csak meg akarta kerülni a Grappát. *Delmensingen* 262-263. o. A vezérkari főnök, Arz pedig egy, a Tagliamentótól kiinduló olasz ellentámadás veszélyével ijesztgette az uralkodót, ami képtelenség volt. Emiatt nem mozdulhatott Conrad, emiatt nem kapott csoportosítása a felesleges, összetorlódott hadosztályokból. *Arthur Arz von Straussenburg: Zur Geschichte des grossen Kriege.* Wien-Leipzig-München, 1924. (a továbbiakban: *Arz*) 179-180. o.

végrehajtandó offenzívához. December elején azonban egy francia és egy angol hadtest – 5 hadosztály – zárkózott fel az olaszok vonalába. A tél korán érkezett, heves hóviharak tomboltak, az offenzívát támogató tüzérség és a lőszerutánplótló szekerek elakadtak. Conradnak mégis elsőrangúan sikerült megszerveznie két oldalról indított rohamát, elfoglalta a Monte Melettát, kijutott a Brentát övező hegyekhez, a Col del Rossóhoz, a Val Bellához és a Monte Sisemolhoz. A csapatok december 20-ig a Grappa lejtőin harcoltak. Be kellett látni azonban: „...a szándék, hogy a Grappa-masszívumot birtokba lehet venni, kilátástalannak tekinthető.”²⁰

Az olasz hadvezetés a „fékező csaták” sikere után újjászervezte védelmi rendszerét. Mindenekelőtt friss erőkkel egészítette ki az arcvonalon harcoló alakulatokat. Az osztrák-magyar felderítés szerint 1918 elejétől a svájci határ és az Etsch között összesen 10 és fél, az Etsch és a Piave között 30 és fél – köztük a XIV. angol és a XII. francia hadtest magasabbegységei –, a Piave mentén pedig 15 hadosztály vonult fel, továbbá 14-18 hadosztály rendezte sorait a tartalékban és folytatott kiképzést. A vezérkar utász-, műszaki és építő alakulatok bevetésével szilárdította meg az állásokat, a fő védelmi vonal mögött új védelmi vonalakat szervezett, hogy a csapatok áthidalhassák a legváltásosabb időszakokat, a Padova-Treviso vonalig több sorban, párhuzamosan futó, mély lövészárkokat pedig keresztösszeköttetésekkel látta el. A rugalmas, „fékező” típusú védelmi taktikát a továbbiakban csak a Piave mögött engedélyezte, ahol az első árokban harcolók az osztrák-magyar tüzérségi csapások és gáztámadások idején hátravonulhattak a fő védővonal második vagy harmadik állásába. Ugyanezt azonban nem lehetett megtenni a Hétközség-felföldön, ahol a mögöttes zóna igen keskeny volt, mindössze 4 km.²¹ A zóna mélységében, a déli peremhegyek lábainál feküdtek az olasz síkság fontos városai, amelyeket a vezérkar a végsőkig védeni akart. Az áttörés megakadályozását szolgálta az Asiagótól délre húzódó hatalmas erdő, illetve az erdővel álcázott terep erődrendszerre való átalakítása is: 1918 januártól beton lövegállások, géppuskafészek, sziklából robbantott lövészárkok épültek rohamunkával, az árkok előtt ujjnyi vastag drótkötelekből font akadályok emelkedtek, a drótot szögesdrótfonatok borították. Az Asiagótól Schiöig és Thienéig nyúló erdő a Garda-tótól a Pasubión és a Coni Zugnán, illetve Zugna Tortán áthaladó és a Grappáig tartó megerősített olasz védelem kiegészítő része lett.²²

²⁰ Fm. Conrad an den Freiherrn von Chlumecky. *Karl Friedrich Novak: Der Weg zur Katastrophe*. Berlin, 1926. Delmensingen szerint a völgyek védelme a korábbi ismeretekkel és tapasztalatokkal szemben – az erődítményrendszerek túlnyomórészt a völgyekben épültek – áttevődött a magaslatokra. Az áttörés lent illuzórikussá vált illetve óriási nyomással ki lehetett kényszeríteni, az ellenfél vonalain át lehetett jutni, mint egy egérlükön, de a peremhegyek birtoka nélkül az offenzívát folytató csapatok nem mehettek tovább a fenti tűz miatt. A völgyeket tehát a magaslatokon kellett megnyitni, de azonos időben végrehajtott támadással. Delmensingen ugyanakkor a magaslatok elleni rohamot csak öncélúnak tartotta: „Kis eredmény nagy emberpazarlással.” *Delmensingen* 272. o. Hasonlóképp bírálja az osztrák-magyar hegyi hadműveleteket *Generalleutnant Wilhelm Balck: Entwicklung der Taktik im Weltkrieg*. Berlin, 1922. 167-168. o. Ezzel szemben Krauss: „...Már a háború előtt szilárd meggyőződésem volt, hogy hegyek között völgyekben kell támadni, a magaslatokon csak le kell kötni az ellenséget.” *Alfred Krauss: Die Ursachen unserer Niederlage. Erinnerungen und Urteile aus den Weltkrieg*. München, 1923. (a továbbiakban: *Krauss*) 229-230. o.

²¹ *Caracciolo* 179., 196., 201. o.; KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Hofzugs-Akten. Szám nélkül.; *Corriere della sera*, 1920. október 16.

²² Az osztrák-magyar felderítés a szemben álló erők hadrendi megszervezéséről, erejéről, sőt a lövegszámokról is – 3 000-nél több a fronton – ismereteket szerzett, ugyanakkor az Asiago-Dél erdőben

A délnyugati front megszilárdulása után az alpesi arcvonalat a Conrad-hadseregcsoport – az Ortlertől az Asticóig a 10. hadsereg –, a Piave mellett a Boroevic-hadseregcsoport – a 6. és az Isonzó-hadsereg – szállta meg. 1917 végétől az olaszok létszámfőlénybe kerültek. A 10. hadsereg a gleccserfronton csekély, néhány tízezer fős harci létszámmal, de jelentős kiszolgáló erővel tartotta magashegyi állásait. A 11. hadsereg a lezajlott hadműveletekben súlyos veszteségeket szenvedett. Hadosztályai az előírt 26 000 fő – 4 gyalogezred, 1 rohamzászlóalj, 1 géppuskás zászlóalj, hadosztályközvetlenek és hadtáp – helyett mindössze 8 500-10 500 főt tudtak felsorakoztatni és a hadsereg harci létszáma mindössze 110 000 főt tett ki.²³ A Piave melletti osztrák-magyar erők, hadrendi számokat tekintve megfeleltek az ellenfél védelmi erejének.

1917 november közepén Oroszország összeomlott. A német hadvezetés két javaslatot tett szövetségésének: osztrák-magyar hadosztályok váltsák le a keleti hadszíntéren a németeket, hogy azok Franciaországba mehessenek, vagy osztrák-magyar hadosztályok támogassák a német offenzívát Franciaországban.²⁴ A vezérkar hadkiegészítő csoportjának titkos jelentése alapján a Monarchia lakosságából – az 1910-es népszámlálás szerint – 10 900 000 főt tett ki a 18-50 év közötti férfiak száma, ebből 1917 végéig 9 300 000 fő vonult be. A haderőben összesen 7 400 000 szolgált, a többi egészségileg alkalmatlan, vagy felmentett volt, a maradék katonai üzemekben dolgozott. 1917-ig évente átlag 1 300 000 ember esett ki a fegyveres szolgálatból, ebből 800 000 fő halott volt, vagy hadifogoly, 400 000 pedig, tartós sebesüléssel vagy betegséggel, állandóan egészségügyi intézetben feküdt. Az utánpótlási igényeket helyi szinteken az jellemezte, hogy a vezérkar pl. Magyarországon egy közös, egy honvéd és általában egy népfelkelő ezredhez a háború első három évében megyénként összesen több, mint 30 menetformációt – 30 000 újoncot, továbbszolgált, újragyógyultat, tartalékost – hívott be. Az óriási háborús veszteségek miatt 1917 végéig a haderőbe sorozottak közül mindössze 3 000 000 bevethető katona maradt. 1918. március 1-ig a 18 éves és az idősebb korosztályok behívásával 3 250 000 főre lehetett növelni a haderő bevethető létszámát. Ebből 1 700 000 fő szolgált a katonai közigazgatásban, a megszálló erőknél, az általános sztrájkok elfojtásában, a rekviráló különítményeknél. A frontcsapatok és az új rendszerű tüzérszervezetek feltöltéséhez a szükségesnél kevesebb ember állt rendelkezésre. A hiányokat a szolgálatra alkalmatlanok harcba vetése, illetve a legalább

kiépített, illetve építés alatt álló erőrendszerről nem, holott a télen folytatott szállítás és munka repülőkről megfigyelhető lett volna. Az erdő, stratégiai szerepe ellenére, az osztrák-magyar vezérkar előtt ismeretlen maradt. KA Kw. Ms. Wkg-I/1918/Nr. 21.

²³ KA NFA Heeresgruppenkommando (a továbbiakban: HGK) Conrad 1918. Karton 1856. 2-22/8-4.; KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 663. Op. 1314/7. Egy gyalogezred: 3 zászlóalj – 4 század + 1 technikai század – továbbá 1 géppuskás zászlóalj. Összesen 3653 fő és 24 géppuska. Egy önálló tábori zászlóalj: 4 század és 1 géppuskás század. Összesen: 1219 fő és 8 géppuska. Egy hegyi önálló zászlóalj: 4 század, 1 technikai század és 1 géppuskás század. Összesen 1300 fő és 8 géppuska. KA NFA HGK Conrad 1918. Karton 1872. Op. 105 400.

²⁴ A német és az osztrák-magyar vezérkar 1917 végétől tárgyalt a Monarchia csapatainak Olaszországon kívüli alkalmazásáról. *Cramon* 146. o.

100 000 önkéntes nő bevonultatása alig enyhítette. A Monarchia embertartalékai kimerültek.²⁵

A létszámgyökös csökkentéséhez az orosz haderő összeomlása, az 1917 november utáni katonai helyzet kínált lehetőséget. A feleslegessé vált hadosztályokat át lehetett vezényelni a keleti hadszíntérről az olasz frontra. Conrad már 1918. január 3-án jelezte tábornokainak, hogy erős alakulatokat vár Oroszországból, az alpesi fronton álló csapatok mögé újakat zárkóztat fel, feloszlatja a nem harci rendeltetésű zászlóaljkat és az első vonalba vezényli őket, a következő nagy csaták idején nem engedi, hogy a gyalogos kötelékek veszteségei meghaladják a kritikus szintet, mert jelentős tartalékokat képez.²⁶ Január 30-án a vezérkarhoz küldött felterjesztésében sürgette az Etsch és a Piave között indítandó új offenzíva terveinek elkészítését. Conrad meggyőző érvelése erős hatást gyakorolt a vezérkarra és az uralkodóra. A felterjesztés szerint az alpesi front döntő jelentőségűvé vált az olaszok számára, mivel csapásra készülnek a Piavénál, de addig nem kísérelhetik meg az áttörést, ameddig a hegyek felőli szárnyukat oldaltámadás fenyegetheti.²⁷ Conrad tévesen ítélte meg a helyzetet,²⁸ de az éppen zajló, Brenta mentén indított, korlátozott erejű olasz offenzívával bizonyítani tudta érvelését. A Hétközség-felföld és a Grappa közötti magaslatok – a Col Rosso és a Monte di Val Bella – elvesztése fájó kudarcot jelentett az AOK-nak. A hadvezetés, amely Conrad érvelése nélkül is híve maradt az offenzív fellépés gondolatának, visszavágásra készült. A háborús évek tapasztalatai ellenére sem szakított a mozgó háborúról vallott hadiakadémiai dogmákkal, a támadás mindenhatóságába vetett hittel, a végső győzelem minden áron való kivívásának reményével, az utolsó, döntő katlancsata sikerének lehetőségével. A német hadvezetés is a keleten felszabaduló hadosztályok bevetésével számolva készítette elő 1918 tavaszára franciaországi döntő csatáit, s a német bizakodás erősítette Conrad érveinek az AOK-ra gyakorolt hatását. Az uralkodó számára pedig kedvező politikai megoldást kínált Conrad javaslata, hiszen a készülő áttörés tervével ki lehetett kerülni a német követelések teljesítését. A vezérkar „I” (Italia) csoportja átdolgozásra elővette a korábbi „harapófogó” tervet.²⁹

²⁵ KA NFA HGK. Conrad 1918. 5. Arme-Konferenz. Szám nélkül. KA NFA 11. Arme. 1918. Genstb. Abt. Karton 592. Tagebuch 10/3. A vezérkar hadkiegészítő csoportjának beszámolója szerint a Monarchia haderejének emberutánpótlását csak 1918 nyaráig lehetett biztosítani. KA NFA 1918. Genstb. Abt. Karton 553. Op. 1283/6. A többször sebesült, többször meggyógyult és újra bevetett katonák száma 1918 első felében 500 000 főt tett ki. Conrad a hiányok pótlása érdekében minden 17 éves fiút be akart vonultatni. A magyar kormány megakadályozta terve megvalósítását. KA NFA HGK. Conrad 1918. Karton 1872. Op. 717. A törzseknél, hadtápszerveknél, légierőnél szolgáló nők tömege – többségük Galiciából kísérte a tiszteket – súlyos morális problémák okozója lett. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Hofzugs-Akten. Szám nélkül.

²⁶ ÖULK Band VII. 181. Conrad 1918. január 7-én sürgette az AOK-t, hogy minden fronthadosztálya mögé kaphasson egy újabb hadosztályt.

²⁷ ÖULK Band. VII. 186-187. o.

²⁸ A vezető antant-hatalmak főparancsnokai 1917. december 17-én eldöntötték, hogy korlátlan embertartalékaik, gazdasági erőforrásaik birtokában, a milliós amerikai támogatás beérkezéséig, defenzív stratégiát folytatnak. Szerintük a központi hatalmak a teljes kimerülés előtt állnak, a győzelem biztosnak látszik, a katonatömegek lehetőség szerinti oltalma pedig az orosz forradalom után politikai szükségszerűség. *Weltwende 1917. Monarchie-Weltrevolution-Demokratie.* A Ranke-Gesellschaft arnoldsheimi konferenciájának jegyzőkönyve. (Hrg.: *Hellmuth Rössler*) Göttingen-Berlin-Frankfurt-Zürich 1965. 13., 17. o.

²⁹ ÖULK Band VII. 186-187.; *Arz* 262. o.; *Cramon* 146-151. o.

A mozgó háború mítoszának továbbélésében szerepet játszott mind az 1917 októberi áttörés sikere, mind a végső győzelem kivívásának kényszere. A tűzfegyverek hatásának rendkívüli fejlődése, a védelemnek a támadás feletti vitathatatlan fölénye, az áttörés kockázata – 1917 októberben a gáztámadás egybeesett a kedvező tereppel és kedvező időjárási viszonyokkal – ellenére az osztrák-magyar hadvezetés hadászati gondolkodása megrekedt az 1914 nyarán vallott elveknél. A katonai teoretikusok – elsősorban Conrad, illetve a német hadvezetésben Erich von Ludendorff – nem tudtak új stratégiát kidolgozni. Hosszú, három és fél éves, napi hadvezéri gyakorlatuk meggátolta alkotó képességeik felfrissülését, fokozódó kimerülésüket rutinjuk és energikus tevékenységük leplezte. Conrad például az alpesi hadseregszolgálat élén már nem tudta helyesen megítélni sem az általános katonai helyzetet, sem a hegyekben harcoló 10. és 11. hadsereg lehetőségeit. Már alig tartott kapcsolatot a csapatokkal, alig jelent meg a fronton harcolók között, nem ismerte gondjaikat, nem mérte fel erejüket. Teljesen lekötötték az esetleges offenzíva részletei.³⁰ Ludwig Sündermann tábornok, a 11. hadsereg vezérkari főnöke szerint a háborúnak ebben a szakaszában már nem az ellenség megtörése és legyőzése lehetett a hadászati cél, hanem az erők megóvása. A hegyekből indított offenzívát pedig kétségbeejtő ötletnek tartotta. „...Tény, hogy a hadseregünk frontjáról, térkép alapján, lehetséges volt offenzívát indítani és [azt] stratégiaiul rendkívül hatékonyan ítélni, a gyakorlatban azonban a legnagyobb nehézségekbe lehetett ütközni. A k. u. k. haderő frontján, Svájc-tól a tengerig, 1918-ban, a legszilárdabb meggyőződés szerint a defenzív magatartás mutatkozott a legjobbnak. ...nobel megerősíteni, az állásokat itt, vagy ott korrigálni, a csapatokat gyakran váltani, tehát erős tartalékokat képezni és *várni* (kiemelés Sündermann-tól – B. L.). Így meg lehetett volna spórolni a haderő negyedét. Nem volt félnivalónk. Egy offenzívához az olaszoknak sem volt semmi esélyük. Defenzívához bőséges lőszerkészletek álltak rendelkezésre és minden csapatot fel lehetett volna tölteni ... a csapatokat jobban élelmezni. ...”³¹

A Piave mellett álló hadseregszolgálat parancsnoka Szvetozár Borojević tábornagy sem tartotta szükségesnek az újabb offenzívát, hiszen az 1917 októberi áttöréssel – véleménye szerint – sikerült megvédenie Triesztet és a tengerparti részeket. Hadászatiilag megoldottnak vélte saját feladatát: a Monarchia délnyugati frontját nyugodtnak és biztonságosnak ítélte. Ugyanakkor a lerövidült olasz arcvonala – szerinte – a korábbinál erősebbé vált, amelyen az osztrák-magyar erők nem törhettek át. A maximum csak az erők megóvása, az állásharc folytatása lehetett, ezért élesen fellépett Conrad és az általa befolyásolt katonai körök hazárdjátéka, az alpesi frontról elégtelen erőkkel végrehajtandó offenzíva ellen.³² Amikor azonban megszületett az AOK haditerve, amelyben Conrad mellett csak kisegítő szerepet kapott, megbántottságát stratégiai ellenvéleménybe burkolta és szembe-szállt az alpesi irány túlhangsúlyozásával a Hétközség-felföldön. Az Asiago felől végrehajtandó offenzíva tervét élesen bírálta Alfred Krauss tábornok is, aki 1916-ban kudarcot szenvedett a szerinte inkább

³⁰ Sündermann tábornok, a 11. hadsereg vezérkari főnöke levele Scheinchenstnelhoz. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Szám nélkül.

³¹ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Szám nélkül.

³² *Pitreich*: Die k. u. k. Piave-schlacht. KA Kw. Ms. 1./1918/18. Serie Italien II., III. Dem Ende zu...

magashegységnek, mint felföldnek, vagy medencének nevezhető terepen. 1918 tavaszán leírt véleménye szerint, az amerikaiak beérkezése előtt a háborút már csak Franciaországban lehet megnyerni, egy sikeres alpesi offenzíva az olaszokat legfeljebb az utánpótlási vonalaira vetheti vissza. Indokolatlannak tartotta Conrad érvelését, hogy a Hétközség-felföld harcászati jelentőségét hadműveleti, sőt hadászati jelentőségűvé fűjja fel. A felállított lövegek és a felsorakozott löszerszállítók, nehéz járművek – írta – ugyanis nem tudják követni a roham után áttörő gyalogságot, az előremozgó előtti tüzehenger pedig csak korlátozott távolságú. Szerinte külön akadálya a Hétközség-felföldön indítandó támadásnak az Asiatól délre húzódó hatalmas erdő, amelynek nem ismert a megerősítési foka. Javasolta, hogy támadjon a haderő az egész fronton, a Tonale-hágónál, Asiagónál, erőszakos átkeléssel a Piave mentén is, de a főcsapás helye a Garda-tó mellett legyen, ahol a nehézfegyverek is, a nagy kötelékek is, az utánpótlás is a legkedvezőbb utakon mozoghatnak előre.³³

A mozgó háborúra való áttérés és az offenzíva gondolata a legélesebb elutasítást váltotta ki a haderő és a Monarchia ellátásáért felelős vezetőkben. Ottokar Landwehr tábornok, a birodalom közös élelmezési bizottságának feje, illetve Windischgrätz Lajos herceg, magyar élelmezési miniszter, az uralkodó barátja, a Monarchia végső katasztrófájának minősítették a tervet. Tudták, hogy az utánpótlás összeomlott. Hiányzott a szén, a vas, az acél, a töltényhüvelyhez a réz, a lőszerhez a lőpor. A katonák kétharmada szakadt, rongyos ruhákban járt, elhasznált, tetves fehérműt hordott, a hideg ellen alig védekezhetett, az ipar adós maradt 2 000 000 köpeny, 2 100 000 nadrág, 1 500 000 zubbony, 300 000 pár bakancs, 250 000 pár csizma, 650 000 pár hegyi cipő szállítással. Utóbbi csak része volt a hiánynak, mert mindenkinek két pár – összesen 8 000 000 – lábbeli járt volna, a katonák azonban az egyik párt, mint ballasztot eldobálták, vagy eladták, így a hadvezetés csak négymilliót igényelt. 1917-18 telén elveszett 3 000 000 takaró – személyenként kettő járt – és a kifűthetetlen magashegyi állásokban, óvóhelyeken dideregtek az emberek, az ipar pedig nem tudott pótlást küldeni. A fehérmű-üzemek nem szállítottak le 550 000 gyapjúinget, 300 000 prémcsapadékot, 1 500 000 jégeralsót, 1 800 000 pár gyapjúkapcát. A napi táplálék fél kiló kukoricakenyér volt, 100 g hús, 6 g zsiradék, némi kávé, néha szárított krumpliból készült főzelék. A lovak nem kaptak elég abrakot, a fogatolt tüzérek és szekerészek lovat.³⁴ Sündermann vezérőrnagy szerint Conrad-nak „...csalánszövetű rongyokba burkolt, tetves, fehérmű nélküli, kiéhezett katonákkal, három év háború után, egyre érezhetőbb háborúellenesség és szocialista hecckampányok mellett ... nem lett volna szabad offenzívára gondolnia.”³⁵

³³ KA NFA AOK 1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 034.; Krauss 246. o.

³⁴ Az anyagi összeomlással részletesen foglalkozik *Gustav Gratz – Richard Schüller: Der Wirtschaftliche Zusammenbruch Österreich-Ungarns*. Wien, 1930. c. műve. Az offenzívával szembeni anyagi természetű ellenállásról: *Ottokar Landwehr: Hunger. Die Erschöpfungsjahre der Mittelmächte 1917-1918*. Zürich, 1931. 191-192. o.; *Ludwig Windischgrätz: Vom roten zum schwarzen Prinzen*. Berlin, 1920. 220. o. 1918 elején a hadseregparancsnokságok korrekt tájékoztatást kaptak az anyagi helyzetről. KA NFA 11. Armee. 1918. Karton 556. Op. 3 568.; KA NFA HGK. Conrad 1918. Karton 1865. 12-30/3.; KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. 553. Op. 1283/6., 1308., 1314., 1316. A lovak száma 500 000-et tett ki, a felét az 1915-ös és az 1916-os állományoknak. KA Manuscripte der Carnegie-Stiftung. Ms. Ca. Nr. 9/1.

³⁵ Sünderman Scheuchenstuelhöz. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Szám nélkül.

Az AOK és Conrad intézkedései egyaránt szolgálták az alpesi front napi harctevékenységét és az offenzíva előkészületeit. Az egymás hatását kiegészítő lépések közé tartozott, hogy a vezérkar „I.” csoportja elemezte a 12. Isonzó-csata, különösen az áttörő hadművelet tapasztalatait, a vizsgálat eredményeit pedig a hadseregtörzsek rendelkezésére bocsátotta.³⁶ Az AOK lángszórós rohamkötelékeket állított fel a 11. hadsereg minden hadosztályánál – korábban csak a 18. hadosztály rendelkezett ilyenekkel.³⁷ Utasította a tüzérség vezetőit, hogy szakértőkkel vizsgáltsák meg egy esetleges hegyi áttörés tüzérségi előkészítésének követelményeit.³⁸ Továbbképzéseket szerveztetett ezredparancsnoknál magasabb beosztású tisztek részére az új német szabályzatok, az új típusú áttörő fegyverek és segédeszközök megismerésére, a gázharc és a magashegyi hadműveletek módjairól, a nehéz terepen alkalmazott hírósszekötetés formáiról.³⁹ A Conrad hadseregcsoport – elsősorban a 11. hadsereg – megerősítése és feltöltése érdekében elrendelte a 31.– 39. menetformáció – ezredenként általában egy-egy zászlóaljnyi erő – behívását, kiképzését, újragyógyultakkal való kiegészítést és frontra szállítását,⁴⁰ továbbá összevonta a keleti hadszíntéren az első főleges hadosztályokat, és átirányította őket a Hétközség-felföld térségébe. 1918. február 23-28. között érkezett meg a 11. hadsereghez napi 4 szerelvénnyel az első öt hadosztály, továbbá gyalogezredek és vadászzászlóaljok.⁴¹ Ugyanebben az időben Conrad utasítására a hadseregcsoport törzse megkezdte az offenzíva első lépcsőjébe szánt kötelékek megbízhatóság szerinti szűrését. A vizsgálatnak először az állampolgári összetételt – osztrák, vagy magyar – illetve ezen belül a nemzetiségi hovatartozást kellett százalékosan tisztázni, mivel a cseh, a szlovák, a szerb és az olasz anyanyelvű legénységi állomány harckészsége erősen kérdéses volt. A felmérés további részében pedig a törzsnek meg kellett tudnia, hogy a katonák ismerik-e a háború céljait – túlnyomórészt nem ismerték –, az uralkodó nevét – ismerték –, hallottak-e az ezred fontos eseményeiről – igen hiányos válaszokat kaptak –, írástudók/újságolvasók-e – csak részben voltak írástudók, újságot nem olvashattak –, hazafias érzelműek és vallásosak-e – mindenki az volt, sőt mindenki részt vett a fronton hazafias és vallásos nevelésben –, végül állnak-e szociáldemokrata befolyás alatt. Ez utóbbi kérdésre 1918 elején még a

³⁶ KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 553. Op. 1319. „Schlussvortrag, gehalten am Informationskurs in Lemberg 31. 1. 1918.” Uo. Op. 1283/6.

³⁷ KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 553. Op. 1317/19., 1317/25.

³⁸ 1918 januári számítások szerint egy olasz üteg – 4 cső – megsemmisítéséhez 10 cm-es tarackból 200 gránátra, 15 cm-esből 150, 30,5 cm-es mozsárból 20 gránátra volt szükség. 10 km-es áttörési szakaszon, a Piave mellett, 100 m-es ellenséges állás „rohaméretre” – „Sturmreif” – lövéséhez egy közepes tábori ütegnek és egy nehéz tarackos ütegnek összesen 133 gránátot kellett lőnie. Ugyanez az alpesi fronton, 100 m-es állásra, közepes tarackütegnél – 6 cső – 600 lövést, nehéz tarackütegnél – 4 cső – 300, 30,5-es mozsárnál 80 lövést igényelt. KA NFA 11 Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 553. Op. 2 693/51., KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 060., 142 003.

³⁹ KA NFA HGK Conrad 1918. Karton 1856. 1-4/138.

⁴⁰ KA NFA HGK Conrad 1918. Karton 1856. 2-2/6-17. Azok az osztrák-magyar állampolgárságú férfiak is behívót kaptak, akik a megszállt területeken éltek. Uo. 2-25/4., KA NFA. 11. Armee. 1918. Karton 556. Op. 1900/1.

⁴¹ KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 592. Tagebuch 25-28/2. Példaként a 38. honvéd hadosztály – 95 % magyar, 5 % szlovák – csaknem feltöltött állománnyal érkezett. A törzs, 4 gyalogezred, 1 rohamzászlóalj, 1 géppuskás zászlóalj, a közvetlenek és a hadtáp együttes létszáma 715 tiszt, 20 440 fő legénység és 4 301 ló volt. KA AFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 553. Op. 1314/7.

törzsek számára pozitív eredmény született.⁴² A megbízhatónak ítélt ezredek legénységének a pihenő váltásban, illetve külön vezénnyel – hadosztályonként 800-800 fős turnusokban – gyakorolniuk kellett a gyors, eltökélt rohamot, áthaladást az ellenség zárótüzén, az akadályok leküzdését, a kézigránátdobást, az ellenséges árokban vívott közelharcot és a mélységbe való előnyomulás módjait. Az ezredek pihenő váltásainak rendszeresen célba kellett löniük a saját kiképző bázisokon – táblákra, a 25 %-os találati eredmény már jónak számított –, és fegyelmező gyakorlatokat kellett tartaniuk, hogy szilárd maradjon az alá- és fölérendeltségi viszony.⁴³

A csapatok és támogató kötelékek intenzív felkészítésével egyidejűleg mind az AOK, mind a Conrad-hadseregcsoporthoz törzse kirajzolta a hadművelési térképeken az esetleges tavaszi offenzíva részleteit. A vezérkar „I” (Italia) csoportja egy 1918. március 8-i „harapófogó”-tervben a fő csapást Oderzo-Treviso között akarta mérni 12 hadosztállyal – 6 az első, 6 a második lépcsőben – erőszakos átkelés után 12-15 km-es szakaszon, a kisegítő csapást pedig 10 hadosztállyal a Brenta és a Piave között. A két csoportosítást a hátszéli 6-8 hadosztály támogatta volna. Az „I” csoport elvetette ugyanakkor a Hétközség-felföldön indítandó támadást, mivel a Brentától nyugatra eső terepet kiválóan ítélte védelemre, visszavonulás közbeni megkapaszkodásra, offenzívára azonban alkalmatlannak.⁴⁴ 1918. március 9-re készült el Conrad hadművelési tiszteinek a terve, amelyben a 11. hadsereg – összesen 16 hadosztály – a Brenta két oldalán támadott volna, 2-2 hadtest erővel. A balszárnynak át kellett volna törnie a Grappa melletti észak-déli irányú völgyeken és elvágnia a hegyi erődöt az összeköttetéstől, a fő csapást mérő jobbszárny pedig a Brentától nyugatra kellett volna Bassano irányában kijutnia az alföldre. A terv tartalmazta a hét napos élelemszükséglet, a három csapásmérő naphoz elégséges lőszerszükséglet, a vízellátás, a szállítási kapacitások és az egészségügyi igények számításait is. Tehát az „I” csoporttal szemben a szándék helyett egy végrehajtható offenzíva menetrendjét adta. A két központ munkája közötti minőségi eltérés jelezte, hogy Conrad közvetlen alárendeltjei fölényes érvelési pozíciót teremtettek főnöküknek.⁴⁵

Március 17-én a 11. hadsereg hadművelési csoportja, Conrad távollétében, sürgette az AOK-t, hogy az offenzíva feltételezett időintervallumához igazodva (1918. május 15-30.) biztosítsa a hiányzó szállítási kapacitásokat. Az 1916 májusi, a Hétközség-felföldről mért csapás tapasztalatai alapján bevált sorrendet állapított meg: szállító eszközök, élelem, lőszer, technikai anyagok, lövegek összpontosítása és mozgatása, végül a tüzérség felsorakoztatása és a csapatok hegyi koncentrációja. A hadművelési részleg az

⁴² KA NFA 11. Armee. 1918. Karton 556. Op. 1900/11. A felmérésből kiderült, hogy a tisztán osztrák-német összetételűnek vélt hegyi alakulatoknál – tiroli császárvadász ezredek, hegyi önálló zászlóalj, kerékpáros zászlóalj – is jelentős számú magyar katona szolgált. Feltehetőleg a veszteségek pótlására kerültek szokatlan helyükre. KA NFA 11. Armee. 1918. Karton 556. Op. 2 693/51. A megbízhatatlan nemzetiségi katonákat kivonták a frontról. KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 592. Tagebuch 28/2., 13/4., 27/4. KA NFA HGK. Conrad. 1918. Karton 1856. 2-28/10-7.

⁴³ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142.073.; KA NFA 11. Armee. 1918. Karton 556. Op. 1900/11-0. Külön 40-60 fős kurzusok voltak géppuskás – 8 hét –, rohamosztagos – 4 hét –, aknavető kezelő – 4 hét –, alpinista – 4 nap – és telefonos híradó – 12 hét – kiképzésre. KA NFA. 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 592. Tagebuch Febr. Beilage 470.

⁴⁴ *Arz* 263-264.; ÖULK Bd. VII. 188-189. o.

⁴⁵ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 003.

első feladat megoldásához 600 teherautót, a drótkötélpályákhoz technikai anyagokat kért, valamint 8 000 pihent lovat és a lovaknak abrakot. A hadsereg ugyanis a napi utánpótlást – hadosztályonként napi 130 t élelem, gyalogsági lőszer, felszerelés-kiegészítés –, meg tudta oldani, a második feladatot, 30 000 t többletlőszer készletezését – a lőszert a kirakodó állomásoktól a hegyi depókba kellett felszállítani – azonban már nem.⁴⁶ A hadműveleti tisztek szorgalma jelezte, hogy legfelső szinten az elvet már eldöntötték: a haderő tavasszal offenzívát indít. Az általános határozat alapján pedig megkezdődhetett a részletes felkészülés, bár a csapások pontos helyéről, irányáról, a bevethető erők nagyságáról még folytak az egyeztetések. Conrad azért nem írhatta alá a március 17-i felterjesztést, mert az uralkodó, azaz a haderő főparancsnoka és az AOK vezetői Badenben a különböző hadműveleti megoldások célszerűségéről tárgyaltak vele. Feltehetően Krauss gyalogsági tábornok érvelt elsősorban amellett, hogy a Piavétól indított offenzíva az olaszokat legfeljebb az utánpótlási vonalakra veti vissza – ezzel Conrad is egyetértett –, az alpesi régióból indítandó csapást pedig csak az Etsch völgyéből észszerű mérni az olaszok balszárnyára. Felmerült Dél-Tirol nyugati határától – a Tonale-hágótól – indítandó hadművelet terve is, Conrad pedig a Hétközség-felföldön akart áttörni dél felé. Egyetértés mutatkozott abban, hogy a „harapófogó”-tervet kell végrehajtani. Eldöntésre várt, hogy a Piave mellől mért csapás csak másodlagos legyen-e, továbbá, hogy az alpesi régió melyik részéről induljon az olaszok balszárnyának felgöngyölítését és az olasz hadsereg megsemmisítését célzó hadművelet. Az uralkodó közölte, hogy egyetért az osztrák-magyar erők offenzív fellépésével és ehhez minden, a keleti hadszíntéren felesleges hadosztályt a délnyugati frontra vezényel. Conrad lehetőséget kapott a vélemények elemzéséhez és egy végső haditerv-javaslat elkészítéséhez.⁴⁷

1918. március 22-én, az AOK-hoz küldött elaborátumában, Conrad megerősítette álláspontját, miszerint a főcsapást az Astico és a Piave közötti terepszakaszon célszerű mérni, ahol a koncentrált erők nemcsak áttörhetik az olaszok 6. és 4. hadseregének állásait, hanem katasztrófális vereséget is mérhetnek a Piave melletti 2. és 3. olasz hadseregére. Szerinte az Oderzo-Treviso irányú offenzívát kiegészítő feladattal célszerű indítani, az Etsch völgyében pedig csak a főirányban felesleges erők támadjanak, megtévesztésül. Dél-Tirol nyugati határvidékét Conrad alkalmatlannak tartotta nagy erők összevonására és az utánpótlásra. A Hétközség-felföldet ugyanakkor olyan terepnek ítélte, amely lehetőséget nyújthat egy esetleges olasz offenzívára is. Kivédéséhez nagy létszámú csapatkoncentrációt tartott szükségesnek, amely alkalmas lehetett az összevonás után az olasz állások áttörésére is. Végül azzal zárta felterjesztését, hogy ha a német csapatok győznek Franciaországban, felszabaduló hadosztályukat be lehetne vetni Dél-Tirol nyugati részén, a gleccserfronton, Bergamo-Brescia általános támadási iránnyal.⁴⁸

Az uralkodó és az AOK vezető beosztású tábornokai március második felében Conrad érveire igazították hadászati célkitűzéseiket. A szövetségi kapcsolatoknak

⁴⁶ A 600 autó havi teljesítményét a parancsnokság 18 000 t-ra becsülte, az április közepéig kiépített drótkötélpályákét napi 200 t-ra. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 141 020.

⁴⁷ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 002.

⁴⁸ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 002.

megfelelően, március 27-én, Arz vezérezredes, a vezérkar főnöke, táviratban értesítette Paul von Hindenburg vezértábornagyot, hogy a legkésőbb 1918 júniusában beveti minden rendelkezésre álló személyi és anyagi erejét és döntő vereséget mér Olaszországra. Május végéig befejezi az előkészületeket, az offenzívát pedig az Etsch és a Piave között hajtja végre.⁴⁹ Másnap IV. Károly kiadta az utasításait az Olaszország elleni offenzíva irányaira. A fő csapást az Astico és Pederobba között álló két olasz hadseregre kívánta mérni, hogy megrendüljön a Piave vonalát védő másik két ellenséges hadsereg is. A Boroevicnak alárendelt erők az Oderzo-Treviso irányú, kiegészítő hadműveletre kaptak parancsot. Az Etsch-völgy két oldalán, illetve a Tonale-hágónál felsorakozott hadosztályoknak tüntető támadást kellett indítaniuk.⁵⁰ Badenből az uralkodó február 28-án küldött újabb utasítást a két hadseregcsoport parancsnokának, hogy az Astico és Pederobba közötti csapás, illetve a felkészülés a „Radetzky”, a Treviso irányú kiegészítő támadás, az „Albrecht” fedőnevet kapta, illetve, hogy a Boroevic jobbszárnyán álló 6. hadseregnek az Astico és a Piave közt támadó 11. hadsereg tevékenységéhez kell igazítania előkészületeit és a hadműveleteit. A csatlakozási pont a Piave melletti Pederobba lett. Boroevic, feladata végrehajtásához, csak az Isonzó hadsereg felett rendelkezett.⁵¹ Conrad azonnal ismertette vezető beosztású tábornokaival az uralkodó által Badenben megígért erők nagyságát és az általa kijelölt, elérendő célokat. Összefoglalója szerint a keleti hadszíntérről érkező csapatokkal a Brenta-Astico közötti fő csoportosításnak – 6 gyaloghadosztály, ebből 3 az első, 3 a második lépcsőben –, önálló parancsnokság alatt ki kell jutnia a Schio-Thiene-Bassano vonalra. A jobbszárnyon, az Asticoig, 3 gyalog- és 1 lovashadosztálynak, a balszárnyon, a Brentára támaszkodva, 3 hadosztálynak kellett támogatnia az áttörő erőket. Három balszárny-hadosztály tartalékot képezett. A 11. hadsereg nyugati szomszédjának, a 10. hadseregnek, a rohamhoz csatlakozva, birtokba kellett vennie a Pasubiót. A Brenta és a Piave közötti szakaszon először 7, Conrad számításai szerint azonban a 6. hadseregtől elvont alakulatokkal összesen 10 hadosztálynak kellett elfoglalnia a Grappa-masszívumot, hogy – függetlenül a fő csoportosítás áttörésétől – felbomoljon a Piave melletti olasz seregek védelme. Az Etsch és a Garda-tó között egy megerősített hadtestnek (előzetes elképzelés szerint a XIII. hadtestnek) 3, vagy 5 hadosztállyal kellett tüntetnie, a Tonale-hágónál 2 hadosztálynak. A Garda-tónál Conrad azonban csak akkor akart támadni, ha a fő áttörő csoporttól elegendő tűzértséget vonhat el. A támadás feltételezett időpontja június 1. volt.⁵²

⁴⁹ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 007.

⁵⁰ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 001., 142 003. Fiala a hadtervek miatti huzakodásról, éles ellentétekről ír, ugyanakkor nem említi, hogy az AOK vezetői, az uralkodó és Conrad még a fenti direktíva kiadása előtt egyetértettek a defenzív hadviselés feladásában, magában az offenzívában, az offenzíva terepszakaszában – mintegy 90 km szélességben az Etsch és Oderzo között –, továbbá a Tonale-hágó melletti megtévesztő és az Oderso-Treviso irányú kiegészítő csapás szükségességében. Huzakodás, éles ellentétek helyett az álláspontok összecsiszolásáról volt szó az alapkérdés azonos megítélése mellett. Fiala szerint Conrad szinte rákényszerítette akaratát vezető beosztású partnereire, holott azok is vágytak a sikerre, és bíztak a haderő csapásmérő képességében. *Peter Fiala: Die letzte Offensive Altösterreich. Boppard am Rhein, 1967. 52-53. o.*

⁵¹ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 010.

⁵² KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 018., 142 041.

Az alpesi hadseregcsoporthadnagyfőnöke a haditerv alapján először a legégetőbb gond, az élelemhiány megoldásához, a készletek feltöltéséhez kért az AOK-tól segítséget. A roham kezdetétől számolva 20 bevetési napra elegendő élelmiszerre (14 normál és 6 tartalék porció, a lovaknak napi 2,5 kg abrak) tartott igényt élőhús nélkül: ez 260 szerelvényt – egy 100 tengelyes szerelvény hasznos terhe 500 t – jelentett. A Monarchia katasztrófális ellátási helyzete miatt már az offenzíva tervezésekor áthidalhatatlan akadályok bukkantak fel, hiszen a hátszág az óriási többletigényt nem tudta kielégíteni. A tartalékok hiánya miatt a hadvezetés a megoldhatatlan problémákat papíron oldotta meg. A hadnagyfőnök értesítést kapott, hogy a megszállt Ukrajnából hazaküldendő állatszállítványokkal lehet majd ellátni 14 napi húsadaggal a csapatokat, amennyiben azonban az állatok nem érkeznek meg, akkor a hadseregcsoporthadnagyfőnöknek kell élelmeznie Tirol és Voralberg készleteiből.⁵³ A tartományok azonban, egy korábbi és érvényben maradt kedvezményre hivatkozva, megtagadhatták a beszolgáltatást. Hasonló ellentmondást tükrözött az AOK közlése, miszerint a támadó csoportosításnak jogos az igénye 8 000 lóra, szekerekre, 600 teherautóra, technikára. A rendkívüli kiutalás is megtörtént.⁵⁴ A pótlás azonban csak részben érkezett meg.

Április elején az AOK utasítást adott a keleti front hadseregpáncsnokainak, hogy összpontosítsák az általuk korábban harcképesnek és megbízhatónak jelentett hadosztályukat a kijelölt rakodó állomásokon. A szabaddá vált alakulatokat a februárban már részben feltöltött, délnyugati arcvonalra irányította, a kevésbé megbízható magasabbegységek hadrendjeiből pedig kivonta az első sorban nemzetiségi okok miatt kétes értékű ezredeket és helyükre magyar, illetve részben magyar állományú, de többségükben szlovák, román, továbbá lengyel, rutén és horvát ezredeket sorolt. Az átcsoportosítás a berakodás első napjától, április 8-tól ötven napig tartott. Az uralkodó parancsára a vezérkari főnök, Arz tábornok, ugyanebben az időben tartalékba, illetve a hátszágba vezényelte a Monarchia alpesi tartományaiából származó alakulatok többségét, az arcvonalban maradt osztrák csapatok létszámát pedig nem töltötte fel. Károly, az AOK-val egyetértve, meg akarta óvni az osztrák-német hadkiegészítésű csapatok emberanyagát („...Menschen material der Alpenländer”).⁵⁵ Ez azt jelentette, hogy az offenzívára szánt német anyanyelvű gyalog- és lovashadosztályok zöme a Szudéta-vidékről, Sziléziából, a magyarországi sváb és szász régiókból kapta a legénységét. A végső áldozatot első sorban a magyarországi nemzeti-nemzetiségi közösségeknek kellett hozniuk, amelyekről el lehetett várni a harcban az áldozathozatalt és amelyek a háború után esetleg konfliktusba kerülhettek az osztrák-német lakossággal. Megkockáztatható a feltevés, hogy az offenzíva nem csak a végső, a döntő győzelem reménye miatt volt érdeke a hadvezetésnek, hanem a háború utáni erőviszonyok alakítása miatt is, hiszen az elpusztult, fiatal korosztályok pótlása legalább 20-30 évet igényelt volna.⁵⁶

⁵³ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 013. A 10. hadsereg létszáma a tervek szerint felét tette volna ki a 11.-nek. A 6. hadseregtől átalárendelt hadosztályok élelmezését a 11. hadseregnek kellett biztosítani.

⁵⁴ KA AFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 013. Beilage 2., 3.

⁵⁵ KA NFA HGK Conrad 1918. 2-12/4-6.

⁵⁶ A célzást *G. de Pers* fogalmazta meg: Die Krieg 1914-18. KA Kw. Ms. Kw. Aufsätze. Allgemeines/95.

Az átvezényelt hadosztályok Olaszország felé öt vasúti irányt használhattak. A két legfontosabb a Csernovic – Sátoraljaújhely – Budapest – Bécs – Salzburg – Innsbruck – Trient („Habsburg-vonal”) és a Budapest – Murakeresztúr – Marburg – Villach – Franzensfeste – Trient („Babenberg-vonal”) volt. A Pragerhof – Laibach – Cervignano („Lotharingiai-vonal”), a Nagyvárad – Szeged – Szabadka – Gyékényes – Laibach („Árpád-vonal”) és a Bereck – Brassó – Tövis – Arad – Szeged – Laibach („István vonal”) vasutakon elsősorban a Piave-hadseregcsoport feltöltése utazott. Jellemző, hogy Csehországot nem szelték át szerelvények.⁵⁷ A vezérkar több, mint egy millió fegyelmezett katonát kívánt összevonni a délnyugati hadszíntéren.⁵⁸ A fronthoz közeledő szerelvények legénysége azonban a falvakon, városokon áthaladva össze-vissza lövöldözött, eldobálta sisakjait, gyalogsági ásóit, tartalék cipőit.⁵⁹ Fegyelmezésre, megtorlásra a kirakodó állomásokon, illetve az állomásoktól 100-130 km-re fekvő, hadsereg-hadtápsávokig tartó, 7-8 napos menetben nyílt mód. Az álcázás miatt borult, felhős idő esetén nappal, egyébként csak éjszaka volt szabad haladni. Pihenőben a parancsnokoknak csuklógyakorlatokkal, alaki mozgásokkal, kikötéssel, zsoldmegvonásokkal, esetenként akasztással kellett fegyelmezniük beosztottaikat, amiben az utak mellett felállított tábori csendőrök sorfala segédkezett.⁶⁰

A keleti hadszíntéren kiválogatott hadosztályok, ezredek, önálló zászlóaljok már gyülekeztek a bevagonírozáshoz, amikor a háború fő frontján, Franciaországban, a német haderőnek be kellett szüntetnie mintegy 60 km-es előnyomulását, mert a március második felében megkezdett, a francia és angol hadsereg csatlakozása elleni offenzívája kifulladás Amiens előtt, anélkül, hogy áttörte volna a védelmet. A két hétig tartó harcok teljesen felőrölték legütőképesebb 84 hadosztályát, olyan milliós katonatömeget, amelynek harcértékét meg sem közelítette a haderő tartaléka, vagy a keleti arcvonalról átvezényelt kötelékek állománya. Az antant defenzív stratégiája 1918. április 5-én látványos győzelmet aratott. A háború sorsa a Somme partján fekvő, középkori katedrálisaira büszke textilváros házai előtt végleg eldőlt. Értelmetlenné vált minden áttörési kísérlet, minden remény, hogy át lehet térni a mozgó háborúra, akár a nyugati, akár a délnyugati hadszíntéren.⁶¹ Az osztrák-magyar vezérkar, illetve az olasz front tábornokai pontosan nyomon követhették szövetségesük két hetes erőfeszítéseit és

⁵⁷ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Fasz. Szám nélkül. 1917 végétől az ezredek legfeljebb két nemzetiségűek lehettek – a háború előtt a hadvezetés erre egyáltalán nem ügyelt, a háború első éveiben is csak részben –, egész zászlóaljok, vagy századok pedig egyetlen nemzetiségből, hogy összekovácsolódjanak. A technikai és hadtáp-alegységek maradhattak vegyesek. KA NFA 1. Kaiserjäger Brigade. Karton 1. Op. 16.

⁵⁸ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 113.

⁵⁹ KA NFA HGK Conrad 1918. Karton 1856. 2/11/30 K.; KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 553. Op. 1308., 1308/1., 1316/1. A maradék sisakot küblinek használták, vagy főztek benne. A gázálarca nagyon vigyáztak. OP. 1316.

⁶⁰ KA NFA 11. Armee. Genstb. Abt. 1918. Karton 553. Op. 1308.

⁶¹ Max Hoffmann, a német keleti front vezérkari főnöke: „In dem Moment, in dem die Oberste Heeresleitung sah, dass sie Amiens nicht bekam, dass der Durchbruch also nicht gelungen war, musste sie einsehen, dass ein entscheidender Sieg auf der Westfront nicht mehr zu erwarten war. War dieser erste mit den besten Kampfmitteln unternommene Versuch nicht geglückt, so musste sie sich sagen, dass weitere Angriffe stets nur mit immer geringer werdender Kräften unternommen werden konnten, gleichfalls keine Aussicht auf Erfolg boten. An dem selben Tage, an dem die Oberste Heeresleitung die Einstellung der Offensieve auf Amiens befahl, hatte sie die Pflicht, die Reichsleitung darauf aufmerksam zu machen, dass es keine Aussicht vorhanden sei, den Krieg auf der Westfront mit einem entscheidenden Siege zu beenden.” *Hoffmann* 225-226. o.

ugyanarra az egyetlen reális következtetésre kellett volna jutniuk, mint a német keleti front vezérkari főnöke, Max Hoffmann tábornok. Sajátos módon az olaszok elleni offenzívát tervező katonák a haditerv végső formálása közben objektívan elemezték a rivális parancsnokok áttörési sávjai előtt tornyosuló akadályokat, miközben meg voltak győződve saját elhatározásaik optimális feltételeiről és hadászati céljaik elérhetőségéről. Boroević akkor módosította a defenzív stratégiába vetett hitét, amikor a németek elakadtak Amiensnél, de Conrad alpesi csoportja kapta a megbízást a fő csapásra. A délszláv tábornok kifogásolta, hogy erőivel csak kiegészítő támadási feladatot hajthat végre. Szerinte az előző évi caporettói áttörés bizonyította, hogy az ellenséget a legerősebb ponton kell válságos helyzetbe hozni, továbbá, hogy az ellenség számbeli fölényét egy ponton koncentrált erővel kell kiegyenlíteni. Állította, hogy az Oderzo-Treviso irányú harcászati sikert a folyó mögötti síkságon hadműveleti sikerré lehet fejleszteni. „Az általános helyzet alapján az olasz haderővel szemben két irányból, teljes erővel, új csapást kell mérni. a) támadás az Astico és a Piave között, b) támadás a Piavén át [...] A Piavén át irányuló csapás elsősorban az Isonzó-hadsereg feladata. Ezt annál inkább szükséges teljes energiával és mindent felölelő erőkoncentrációval végrehajtani, mert ha ez sikerül, messze előnyösebb következményekkel zárul, mint báró Conrad tábornagy, hadseregearcparancsnok bármelyik csapása.” Ugyanakkor – jelentette ki – Conradnak semmi esélye sem lehet a Hétközség-felföldön, mert a terep alkalmatlan a csapatösszevonásra, tüzérségi összpontosításra, az ellátó- és az utánpótló lépcsők mozgatására, ráadásul Asiagónál erős olasz csapatok védekeznek és az Asiagótól délre húzódó erdőszeg erődített foka is ismeretlen. Boroević Oderzónál egy 8 km széles áttörési szakaszt, két oldalt 2-2 km-es biztosító/szárnyvédő szakaszt jelölt ki, amelyet – egy ütegre 50 m áttörési, illetve 75 m szárnyvédő szakaszt számítva – 220 üteggel kívánt támogatni. A 8 km széles áttöréshez 4, a biztosító sávhoz 1-1 hadosztályt akart indítani. Teljes erőszükségletként 23 gyalog- és 4 lovashadosztályt igényelt, továbbá 12 meredek és 5 lapos röppályájú tüzérdandárt.⁶²

A rivális tábornagyok hadműveleti szándékaival ellentétben az AOK-nak nem volt sem haditerve, sem végleges álláspontja az offenzíva fő csapásának helyéről és irányáról. A német vezérkar ugyanakkor, az amiensi kudarc után, a keletről átvezényelt hadosztályok harcba vetésével újra meg akarta kísérteni az áttörést és segítséget kért Badentől: az olaszok elleni támadással kössön le minél több ellenséges erőt és akadályozza meg a nyugati frontra való átvezénylésüket. Az AOK tisztában volt azzal, hogy a szemben állók óriási fölényt élveznek gyalogsági és tüzérségi fegyverekben, lőszer- és élelemellátásban, vasúti összeköttetésben, csak a gázfegyverek terén érezhető minőségi hátrányuk. Azt is tudták, hogy az osztrák-magyar haderő negyötöd részét kell maximum két hónap alatt felsorakoztatniuk és felkészíteniük az offenzívához, ugyanakkor 1918 tavaszán a szénhiány, a mozdonyok és vagonok veszteségei, meghibásodásai miatt szállítási válság akadályozza az erőkoncentrációt. Különösen az alpesi front szenvedett a vasúti kapacitások elégtelensége miatt, hiszen Dél-Tirolba csak egyetlen vonal vezetett a Benner- és a Villach-Franzensfeste vasutak találkozásától. A szerelvények csak a 10. hadsereg igényeit tudták kielégíteni. Éppen a Franzensfeste-

⁶² KA Kw. Ms. Wkg-I./1918/Nr. 21.; Untersuchung, B-234/19/21.; KA Kw. Ms. Wkg-Allgemeine Serie. A-49. FML.; *Goiginger*: Warum wir unterlagen. KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 060.

Trient közötti összeköttetés gondjai készítették az AOK-t, hogy felülvizsgálja Conrad haditervét. A napi 36 szerelvény áteresztő képességű vonalon nem látta biztosítottak sem az alpesi erőkoncentrációt, sem a tüzérségi összpontosítást, sem az utánpótlási igények teljesítését. Ugyanakkor a Görz és Pontafel felőli két vonal teljesítő képességét még növelni lehetett, az ott gördülő vonatokkal pedig meg lehetett oldani mind a Piave melletti, mind a Brenta és a Piave közötti összpontosítást. Az AOK hadműveleti csoportjának főnöke, Waldstätten vezérőrnagy tervezete mindössze két-három hadosztályt engedélyezett volna bevetni a 11. hadsereg Astico és Brenta közötti sávjában, ugyanakkor legalább 10-et a 11. hadsereg balszármányán, a Brenta és a Piave között, a Grappa-masszívum ellen. Waldstätten szerint a Grappa erődrendszer birtokba vételével meggyőző segítség nyújtható észak felől Boroević Treviso elleni offenzívájához és az olasz védelmi mélységbe való kijutáshoz. A hadműveleti főnök megnyerte javaslatához a rivalizáló két tábornagy érvei között öröklődő uralkodót és a vezérkari főnököt, Arz tábornokot. A kompromisszumnak azonban kevés köze volt a kitűzött startégiái célhoz, az offenzíva sikeréhez. Arz támogatni akarta az egyre erőtlenebb németeket, miközben teljesen reménytelen helyzetben kellett vállalnia az olaszokkal szembeni fellépést. Ráadásul egyensúlyoznia kellett Conrad és Boroević között, akik azért harcoltak, hogy a másikkal szemben megszerezzék a főcsapás jogát és hogy a rivális csak alárendelt szerepet játszhatson. Az uralkodó elfogadta Waldstätten javaslatát, és az AOK hivatalos elhatározása rangjára emelte.⁶³

Conrad április 9-én válaszolt. Csodálkozott, hogy a hadvezetés, más érvek hatására, módosította a – szerinte – már eldöntött haditervet. Figyelmeztette az AOK-t, hogy Boroević csak visszaszorítja az ellenséget, a Grappa ellen elég öt hadosztály is, a Brenta két partján támadó erők pedig áttörhetik az két olasz alpesi hadsereg védelmét és megrendíthetik a Piavét védő másik két olasz hadsereget is. Így Boroevićnek nem lenne szüksége tartalékra, a felesleges hadosztályokat át lehet vezényelni a 11. hadsereg hadrendjébe. Továbbra is támogatta a Tonale-hágónál – 2 hadosztály – és az Etsch-völgyében – XIII. hadtest + 1-2 hadosztály – tervezett támadást, továbbá, hogy a 10. hadsereghez tartozó Edelweiss-hadosztály foglalja el a Pasubiót.⁶⁴

A felterjesztésben foglaltak megerősítése végett Conrad személyesen is igyekezett meggyőzni az uralkodót haditerve helyességéről. A találkozóról nem készült jegyzőkönyv, de Conrad emlékeztetőt állított össze. Szerinte mindketten megerősítették, hogy nincs köztük véleményeltérés az Olaszország elleni offenzíva szükségességét illetően, továbbá, hogy meg kell kezdeni mind az Oderzo–Treviso-, mind a Tonale-hadműveletet. A nézetkülönbségek mindössze az alpesi frontot érintették. Conrad megismételte az uralkodó előtt, hogy a fő csapást az Astico és a Brenta között kell mérni, az Oderzo-Treviso irányú előretörés a „harapófogó-hadművelet” része, a Grappa elleni támadás helyett két oldalról végrehajtott, megkerülő csapásra van csak lehetőség, ami után az olasz védők elmenekülnek dél felé, vagy fogságba esnek. A „harapófogó”-hadművelet sikeréhez a tartalékokat ott kell összevonni, ahonnan mindkét csoportosítás a leggyorsabban elérhető. Erre a Belluno-medence vagy a Sugana-vasút melléke lenne

⁶³ Untersuchung, B-234/19/20.; KA Kw. Ms. Wkg-I/1918/Nr. 21.; KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 014.

⁶⁴ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 026.

megfelelő.⁶⁵ Ezután részletesen is indokolta, hogy az Astico és a Brenta közötti csapáshoz a gyalogsági és tüzérségi erők maximuma vonultatható fel. Ugyanez nem teljesíthető a Brenta és a Piave közötti, 20 km-es sávban, sőt a Grappa tüzérségi bénítása sem megoldható, mert az olaszok beláthatják a hozzá vezető utakat és korlátlanul tűz alatt tarthatják azokat. Így a lövegek nem vonhatók előre. Igazolással bemutatta a 11. hadsereg tüzérfőnökének elemzését az Astico és a Piave közötti ellenséges védelem rombolásának lehetőségeiről. A beosztott tábornok természetesen osztotta főnöke nézetét. Szerinte a Brenta és a Piave között sem a gyalogsági, sem a tüzérségi koncentrációnak nincs kedvező feltétele, még kevésbé a rohamozókat védő tüzhengernek és a kísérő lövegek előremozgásának. „Messze kedvezőbbek a viszonyok – jelentette – az Astico és Brenta közötti térségben. Jól kiépített drótkötélpálya-hálózat, több, autóval és szekérrel is járható út teszi lehetővé erős tüzércsapatok működését a Frenzela-szakadéktól és az Astico völgyétől.” A lövegek koncentrációjával tűz alatt tartható az egész ellenséges arcvonalt – folytatta – az olasz gyülekező körletek és utánpótlási vonalak elgázosításának sincs akadálya, sőt az Asiagótól délre elterülő erdő fedezékei is jól rombolhatók. Az érvek felsorolása után a tüzérségi főnök kimondta a döntő szót: „...Minden előny és hátrány mérlegelése után megállapítható, hogy az Astico és a Brenta közötti főcsapás iránya támogatható legjobban a tüzérség részéről. A támadást frontálisan kell végrehajtani, előkészítéséhez ezért nem csak erős tűztámogatást kell adni a rohamcsoportok szárnyainak védelme érdekében, hanem a szomszédos hadtesteknek is előre kell lendülniük a csapásmérő erőkkel egyidejűleg.”⁶⁶ Nincs nyoma, hogy az uralkodó, vagy a vezérkari főnök azonnal elfogadta volna Conrad és tüzérfőnöke érveit. Mindenesetre az arcvonalt felé közeledő szerelvények irányítói utasítást kaptak, hogy az eredetileg Boroevíchoz vezényelt 3 lovashadosztályt és a támogató 3 tüzérdandárt utaztassák a 11. hadsereg sávjába, majd az egész XVIII. hadtestet is, végül a Boroevic tartalékaként kiszemelt 4 menetképes hadosztályt Bellunóban rakodtassák ki.⁶⁷

A három haditerv végrehajthatóságát elemezve Krauss tábornok, a völgyi áttörések megszállottja kötelességének érezte, hogy megerősítse az elbizonytalanodó hadvezetést a Conrad és a Boroevic közötti vita kompromisszumos megoldásában. Leszögezte, hogy az offenzíva végrehajtható. A háború sorsa azonban nem Olaszországban dől el, hanem a nyugati hadszíntéren. A Monarchiának mindazonáltal meg kell semmisítenie az olaszokat, az azonban nem sikerülhet úgy, hogy csupán visszaszoríttatnak az utánpótlási vonalaikra. Szerinte a „harapófogó”-terv jó, de az átkaroló hadművelet két szárnya közötti távolság kicsi. Az Asiago felőli támadással nem érhető el az olasz haderő megsemmisítése, csak a Piave felőli egyidejű előretörés révén. Az átkaroló hadműveletnek nagyobb térséget kell átfognia: az igazi megoldás a Garda-tó felől, az Etsch völgyében Verona felé mért fő csapás, amely teljessé teheti az Oderzo-Treviso irányú offenzíva sikerét. Állította, hogy csak e két terepszakaszon út- és vasúthálózatok alkalmasak az erőkoncentrációhoz, az utánpótlás biztosításához, a gyalogság

⁶⁵ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 033. Téves az ÖULK állítása, hogy a megbeszélésnek nincs nyoma. ÖULK Bd. VII. 191. o.

⁶⁶ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 033.

⁶⁷ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 041., 142 060.

szétbontakozásához és a kísérő tüzérség előremozgásához. Javasolta, hogy az osztrák-magyar haderő támadjon az egész fronton egyszerre, mérjen csapást a Tonale-hágónál is és Asiagónál is, de az összevont főerők az Etschnél és Oderzónál induljanak rohamra.⁶⁸

Conrad továbbra is ragaszkodott az asiagói főirányhoz. Jelezte az AOK-nak, hogy az olaszok nem Boroevičsal, hanem a 11. hadsereggel szemben vonták össze csapataik zömét. Ezért parancsot adott a 10. hadseregnek, hogy fokozza a harctevékenységet a legvégsőkig, rohamcsoportjaival mérjen rajtaütéseket, terjessze ki a járőrtevékenységet a senki földjén az ellenséges peremvonalig, a nehéztüzérség pedig gyorsan változtasson tüzelőállást. Érje el, hogy az olasz hadvezetés veszélyeztetve érezze magát az Etsch völgyében és a Judikarien vonulatain, és vezényeljen át kötelékeket a Hétközség-felföldről a 10. hadsereg sávjába.⁶⁹ Boroevič ugyancsak ragaszkodott a Piave mellőli főirányhoz. Offenzívája sikere érdekében utasította a 6. hadsereg parancsnokát, József főherceget, hogy az Oderzo melletti áttörést egy, a jobbszárnyon, a Montello hát ellen indított, lendületes támadással támogassa. József főherceg kétségbeesetten kért segítséget az AOK hadműveleti főnökétől, Waldstättentől. Közölte, katonái az éhezéstől olyannyira legyengültek, hogy legalább 10 napig kellene rendesen etetni őket, hogy egy rohamot végrehajthassanak. A Montello-háton pedig az olaszok legalább kétszeres fölényrel várják – kiépített állásaikban – a támadást. Tüzérségük uralja a terepet és csak mustárgázzal lehetne elhallgattatni. A katonáinak kenyeret kért, a tüzérségének mustárgáz-gránátokat, hadserege öt hadosztályának rohamához legalább egy hadosztály megerősítést. Waldstätten őszintén bevallotta, hogy sem mustárgáz-gránátot, sem élelmet, sem hadosztályt nem tud ígérni, mert nincs. Az elsőből a németek nem adnak, az élelemhiány a hátországban is óriási, mert sem Csehország, sem Galicia nem hajlandó támogatni Ausztria lakosságát és a hadsereget, végül Boroevič sohasem kapott parancsot, hogy indítsa rohamra a 6. hadsereget, ha pedig ő szervezi a támadást, adjon hadosztályt is hozzá. Waldstätten tulajdonképpen visszahúzódott beosztott tábornoki pozíciójába. Igen jól látta, hogy az AOK túlerő ellen veti be a csapatokat, hogy a haderő az egész fronton egyszerre rohamoz. Nem kívánt felelősséget vállalni az eseményekért.⁷⁰

A haditervek alkotói között parttalanná kezdett válni a vita. Az AOK nem támogatta Krauss javaslatát, ugyanakkor nem erőltette tovább a Waldstätten elhatározásának megvalósítását sem. Nem változtatott a hadosztályok hadrendi beosztásán sem. Május elejétől egymás után érkeztek a katonákkal megrakott marhavagonok a front mögötti kirakodó állomásokra, ahogyan a forgalomirányítók azt az AOK áprilisi utasítása után megszervezték. Igen kevésbé valószínű, hogy csak a hadműveleti főnök lett volna tisztában azzal, hogy az offenzíva sikerének nincsenek esélyei. Más vezetőknek is

⁶⁸ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton. 538. Op. 142 034.

⁶⁹ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton. 538. Op. 142 061. A XIII. hadtest Etsch melletti bevetése már nem került szóba.

⁷⁰ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. József főherceg és Waldstätten 1918. ápr. 29-i és jún. 1-jei levélváltása. „...Jedenfalls darf das AOK dem Hgk. (Boroevič - a szerző) bei Zuweisung von Kräfte und Mitteln keine Beschränkung bezüglich ihrer Verwendung auferlegen. Ich bitte daher Eure Kaiserliche Hoheit dringlichst beim Hgk. Vorstellung zu erheben, dahin gehend, dass mit der 6. Armee zugewiesenen Mitteln die Aktion nicht gemacht werden kann. Mann kann eben nicht an der ganzen Front überall gleichzeitig angreifen, dazu reichen unsere Mittel absolut nicht aus. ... Waldstätten, Gm.” Waldstätten az egyidejű, általános offenzíva terveiről tudomást szerezve le akart mondani. Engedelmes katonaként azonban nem tette meg. Untersuchung, B-234/19/21.

tudniuk kellett, hogy az olasz haderő fegyverzete, felszerelése az egész világ iparának a támogatásával felülmúlja az osztrák-magyar haderőét, csak a keletről elvont katonatömegek jelentenek némi létszámelőnyt. Azt a hatalmas gépezetet azonban, amelyet az AOK az offenzíva előkészületeivel beindított, már nem lehetett lefékezni. Az ipar nyersanyag- és tüzelő-anyaghiánnyal küszködve gyártotta a lövegeket, gépfegyvereket, puskákat, a munkások és vasutasok ugyanúgy éheztek, mint a katonák, de engedelmesen végezték dolgukat, a fronton autók, szekerek, málhásállatok szállították a lőszeret, a technikát, az élelmet. A kiadott parancsokat nem lehetett menet közben úgy megváltoztatni, hogy meg ne akadjon a gépezet működése. Csak megállítani lehetett volna.⁷¹ Boroević igen dühös levelet küldött Badenbe. Követelte, hogy az AOK mondja ki: az Oderzo-Treviso irányú támadás nem másodrendű, vagy kiegészítő hadművelet, hanem éppolyan stratégiai áttörés, mint a Hétközség-felföldről indított. Ehhez pedig a főparancsnokság állítsa rendelkezésre az Isonzo-hadsereg megerősítéséhez szükséges erőket, vagy ha ilyenek nincsenek, mondja le az egész offenzívát. Azonnali döntést sürgetett: vagy két egyenrangú csapást, vagy egyet sem. Az uralkodó és a vezérkari főnök nem akart lemondani az offenzíváról, Conrad pedig a kedvezőtlen feltételek ellenére is csökönyösen vallotta, hogy a Hétközség-felföldről induló hadművelet sikerrel zárul. Az AOK vezetői, Károly és Arz a két hadvezér közötti rivalizálást kompromisszummal szüntették meg. A lehető legszuggesztívabb módon mindkettővel külön-külön elhitették, hogy ő vezeti a fő támadást. Elsősorban Boroević frontján számítottak eredményes áttörésre, mégis a 11. hadsereg Astico és Piave közötti, 56 km-es frontján vonultatták a nagyobb erőt, 20 gyalog- és 4 (lóról szállt – B. L.) lovashadosztályt mintegy 3 000 löveggel, sőt az AOK tartalékot – 4 hadosztály – is a 11. hadsereg sávjában állították fel. A Pederobbától a tengerig húzódó 64 km-es Piave-fronton pedig 15 és fél gyalog- és 4 lovashadosztálynak kellett rohamra indulnia. Károly és Arz elrendelték továbbá azt is, hogy a Tonale-hágónál az odavezényelt két hadosztály két nappal az offenzíva előtt hajtson végre megtévesztő támadást.⁷² Május 15-én kiadták a végleges utasítást: a „Radetzky” és az „Albrecht” teljesen egyenlő – „volkommen gleichwertig” –, azaz a két hadvezér külön-külön főcsapást hajt végre. Boroević lelkendezve vette tudomásul a döntést, és megtoldotta törzse előtti nyilatkozatában, hogy az ő hadművelete Conrad mellett nem egy „másik támadás”, „kísérő előretörés” vagy „kiegészítő csapás”, hanem a nagyobb sikerrel kecsegtető offenzíva.⁷³ Magabiztosan kergette csapatait – az áttöréshez szükséges koncentráció helyett az egész fronton felaprózva – a kudarcba. A Piave mögötti, több árokrendszerből álló olasz védelmet egyszerre akarta áttörni: a Montello-hátnál beásott hat és fél olasz hadosztály ellen öt hadosztállyal, az Oderzónál és a Piave torkolatnál pedig, az ott védelemre

⁷¹ Untersuchung, B-234/19/21.

⁷² KA Kw. Ms. Wkg-I/1918/Nr. 21. Kiszling szerint megdöbbentő pontossággal rajzolódott ki a felkészülés során a „szükség” (Not!), a négy hadi év gondjai. A legénység és a lóállomány teljesen legyengült az éhezéstől, a szállító kapacitás a minimumnál is kevesebb volt, a lőszerellátás szűkös maradt, a Piavéhez kevés hídeshídközti sikerült összevonni, ráadásul napokig szakadt az eső és a folyó kiáradt. A Tonale elleni támadáshoz alig volt lőszer, ezért az AOK korlátozta az ottani harctevékenységet. KA NFA AOK (1918) 7. Grp. Karton 538. Op. 142 187.

⁷³ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142 095.

berendezkedett 8 és fél olasz hadosztállal szemben, mintegy 10 hadosztállal támadott.⁷⁴

Az alpesi fronton támadó erők lehetséges kudarcát figyelmen kívül hagyva Conrad és az AOK vezetői egyetértettek a sikeres áttörés néhány alapvető feltételében. Például, hogy a különösen nehéz terepen a gyalogság szokványos eszközeivel birtokba nem vehető kulcspozíciók ellen szokatlanul erős tüzéséget és különlegesen kiképzett rohamosztásokat kell bevetni, továbbá, hogy – a meglepetés érdekében – a roham időpontját titokban kell tartani.⁷⁵ Természetesen még számos kedvező feltételnek kellett volna teljesülnie a sikerhez: háromszoros túlerő emberben, lövegszámában az áttörés helyén, továbbá speciális támadó fegyverek – hatékony gázgránátokra, lángszórók tömegére lett volna szükség. Egyik feltétel sem volt meg. Conrad nem kapta meg az igényelt autókat, a lőszerkészlet 40 %-át tudta csak a hegyi lövegállásokba szállítani, több, mint 70 útege a támadás napján még a Sugana-völgyben rostokolt, a gázgránátok ipari hiba miatt hatástalanok maradtak,⁷⁶ a gyalogság összpontosítását a rosszul kiválasztott áttörési terepszakasz geográfiai nehézségei miatt nem lehetett végrehajtani, éppen a rohamozókkal szembeni állásokat szállták meg angol és francia elithadosztályok.⁷⁷ A roham időpontja sem maradt titokban. Május közepén már osztrák miniszterek gyerekei hozták haza az iskolából a hírt apjuknak a támadásról, Bécsben a szerkesztőségek hivatalsegédei híresztelték a dátumot, a kabarékban kuplékban énekeltek róla a félvilági hölgyek és az AOK is figyelmeztette a csapatokat június 6-án, hogy az olaszok tudnak a hadműveletről.⁷⁸ A legfelső vezetés nem tartotta kézben a Pasubiótól a tengerig egyszerre induló offenzíva előkészületeit és végrehajtását. Csak az AOK láthatta át és irányíthatta az egész délnyugati arcvonalt egymással összefonódó, egymásra ható kapcsolatait és ismerte a gazdasági erőforrások teljesítőképességét, a vasúti kapacitásokat, a felsorakozott milliós haderő ellátását és utánpótlását. Az AOK-nak kellett volna szigorú objektivitással felülbírálnia a hadvezérek javaslatait és elhárítani a katasztrófát. A vezetés azonban gyakorlatilag csődöt mondott. A főparancsnok, IV. Károly és a vezérkari főnök az udvari szerelvényen utazgatott Trient és Bozen között és a helyi és pillanatnyi benyomások hatására adta ki a legkülönbözőbb utasításokat, a vezérkar irányító törzse Badenben dolgozta ki az utasítások végrehajtásának ütemezését, míg Waldstätten és a vezérkar hadművelleti irodájának néhány tisztje Bellunóban, a 11. hadsereg mögött igyekezett az offenzíva részleteit összehangolni.⁷⁹ E három egyszerre irányító, fő szolgálati központ mellett még Conrad és Borojević törzsei is önállóan vezették a felkészülés utolsó fázisát és a hadműveleteket. A fölösleges kudarcért és a rettenetes veszteségekért mindenekelőtt az uralkodó volt a felelős, továbbá az uralkodó döntéseit befolyásoló vezérkari főnök, akinek az offenzíva kezdete előtt lemondással kellett volna jeleznie a katasztrófát. Osztozik a felelősségben mindkét hadvezér és Waldstätten is, aki talán a legélesebben láthatta a

⁷⁴ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Hofzug-Akten 1918 májusi felderítési adatok. Szám nélkül.

⁷⁵ KA Kw Ms. Wkg Allgemeine Serie. A-49.

⁷⁶ KA NFA AOK (1911) I. Grp. Karton 538. Op. 142 154., 142 169., 142 174., 142 175.

⁷⁷ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Hofzug-Akten. Szám nélkül.

⁷⁸ KA NFA AOK (1918) I. Grp. Karton 538. Op. 142.185. Hofzug-Akten. Szám nélkül.

⁷⁹ Untersuchung, Dritter Bericht des Sekretärs. A-41/19/15.

következményeket.⁸⁰ Több, mint 160 000, zömében magyar katona fizetett életével a hibás és felelőtlen döntésekért.

⁸⁰ Untersuchung, Dritter Bericht des Sekretärs. A-41/19/15.